

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Opdrachtgever

UWV

Onderzoek

Einddatum – 31 mei 2016

Categorie

Arbeidsparticipatie

UWV arbeidsmarktprognose 2016- 2017

Conclusie

De Nederlandse economie is stabiel en groeit gestaag verder met 1,8% in 2016 en 2% in 2017. Het aantal banen neemt in twee jaar tijd met 209 duizend toe en jaarlijks ontstaan er zo'n 870 duizend vacatures blijkt uit de UWV arbeidsmarktprognose 2016-2017.

Link naar bestand

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/zholpzeq>

UWV Arbeidsmarktprognose 2016-2017

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding en leeswijzer	5
2. Landelijke ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2016-2017	6
2.1. Veronderstellingen over economische ontwikkeling	6
2.2. De vraag naar arbeid	7
2.3. Het aanbod van arbeid	10
2.4. Discrepantie vraag en aanbod op de arbeidsmarkt	13
3. Sectorale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2016-2017	16
3.1. Overzicht van sectorale ontwikkelingen	16
3.2. Ontwikkelingen per sector	18
4. Regionale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2016-2017	27
4.1. Regionale ontwikkeling banen	27
4.2. Regionale ontwikkeling beroepsbevolking	29
4.3. Regionale ontwikkeling WW-uitkeringen	30
5. Ontwikkelingen op de middellange termijn	32
5.1. Samenvatting	32
Lijst van afkortingen	35
Begrippenlijst	36
Bijlage I De arbeidsmarkt in een schema	39
Bijlage II Sectorindeling	41
Bijlage III Hoofdindeling arbeidsmarktregio's	42
Bijlage IV Verschillen met voorgaande prognoses	43
Colofon	44

Lijst van boxen

- 2.1 Verklaringen voor de ontwikkeling van het aantal ontstane vacatures
- 2.2 De invloed van migratie op de bevolking en de arbeidsmarkt
- 2.3 Het potentiële arbeidsaanbod is divers
- 3.1 De wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties (DBA) en terugdringen van schijnzelfstandigheid
- Bijlage I.1 De arbeidsmarkt in een model

Voorwoord

De Nederlandse economie is stabiel en groeit gestaag verder. Het economische herstel komt tot stand in meerdere sectoren van de economie. Naast groei van de werkgelegenheid in de uitzendsector dragen dit jaar ook andere sectoren zoals groothandel en bouwnijverheid bij aan de banengroei.

Dit rapport gaat in op de verwachte vraag naar arbeid van werkgevers en het aanbod van de beroepsbevolking. Verschillen tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, zoals dat tot uiting komt in de (nog) niet-gevulde arbeidsvraag (vacatures) en het onbenut arbeidsaanbod (werkloze beroepsbevolking en WW-gerechtigden), komen ook aan bod. De prognoses zijn gericht op de korte termijn: 2016 en 2017.

Deze arbeidsmarktprognose is onderdeel van de informatievoorziening over de arbeidsmarkt van UWV. Door het leveren van arbeidsmarktprognoses op sectoraal, regionaal en landelijk schaalniveau bevorderen we de transparantie op de arbeidsmarkt. Bij meer transparantie vinden vragers (werkgevers) en aanbieders (werknemers) elkaar sneller op de arbeidsmarkt. Daardoor worden discrepanties zoveel mogelijk verminderd: werkloosheid en het aantal WW-uitkeringen wordt beperkt en onnodig lang openstaan van vacatures wordt verminderd. Daarmee wordt het financieel beslag dat werkloosheidsuitkeringen leggen op de samenleving en productieverlies (als gevolg van openstaande vacatures) zoveel mogelijk beperkt.

We bedanken het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de geleverde data en onderzoeksbureau Panteia voor het opstellen van de prognoses van de vraag naar arbeid.

Met deze prognoses ondersteunt UWV haar partners op de arbeidsmarkt zoals gemeenten, werknemers- en werkgeversorganisaties, regionale samenwerkingsverbanden, sectororganisaties en onderwijsinstellingen.

Rob Witjes
Hoofd Arbeidsmarktinformatie- en advies

Samenvatting

Economische vooruitzichten zijn goed

De Nederlandse economie groeit gestaag verder, in 2014 was de groei 1% en in 2015 twee keer zo hoog (2%). Het CPB verwacht voor dit jaar een stabiele groei van 1,8% en voor volgend jaar 2% groei. Bedrijven investeren meer, de consumentenbestedingen nemen toe en de woningmarkt herstelt zich. Toch is er meer onzekerheid dan gebruikelijk bij een prognose. Weliswaar herstelt de economie in Nederland en in de meeste overige EU-landen, maar internationaal zijn de onzekerheden groot. Bijvoorbeeld over de ontwikkeling van de Chinese economie en de olieprijs.

Vraag naar arbeid groeit

De vraag naar arbeid neemt in twee jaar toe met 209.000 banen. In 2016 groeit het aantal banen met 1,1% en volgend jaar met 0,9%. Er komen dit jaar 93 duizend werknemersbanen en 21 duizend banen van zelfstandigen bij. Volgend jaar komen er iets minder werknemersbanen bij, 69 duizend, maar het aantal banen van zelfstandigen groeit dan iets meer, met 26 duizend. Sinds 2015 is het totale aantal banen weer groter dan voor de economische crisis in 2008. In 2017 zijn er naar verwachting bijna 10,2 miljoen banen.

Dit jaar ontstaan er 866 duizend vacatures, 42.000 meer dan in 2015. Volgend jaar ontstaan er 871 duizend vacatures (groei van 5 duizend). Het totaal aantal ontstane vacatures is fors hoger dan tijdens het dieptepunt in 2013 (622 duizend), maar nog wel lager dan de jaren net voor de economische crisis. Toen waren er meer dan één miljoen ontstane vacatures, maar was de economische groei ook een stuk hoger (namelijk bijna 4%). Bovendien verandert de arbeidsmarkt. Het aantal vacatures dat ontstaat om personeel te vervangen, wordt in 2016 en 2017 geremd door onder andere de vergrijzende beroepsbevolking en het grotere aantal zzp'ers.

Aanbod van arbeid groeit ook

De beroepsbevolking stijgt naar ruim 9 miljoen personen in 2017. In 2016 groeit de beroepsbevolking met 0,7% en in 2017 met 0,9%. De beroepsbevolking neemt toe omdat de totale bevolking groeit. In 2016 en 2017 tellen we meer dan 17 miljoen mensen waarvan zo'n driekwart 15 t/m 74-jarigen. Andere redenen voor de groei van de beroepsbevolking zijn de groei van de economie en de toenemende arbeidsparticipatie van 55-plussers. Het herstel van de economie trekt mensen naar de arbeidsmarkt omdat ze verwachten meer kans op werk te hebben. De arbeidsparticipatie neemt toe doordat er vooral meer (oudere) vrouwen werken en doordat ouderen langer doorwerken vanwege het verhogen van de AOW-leeftijd en versoberen van (pre)pensioenregelingen.

Werkloosheid en aantal WW-uitkeringen neemt af

De werkloosheid neemt af omdat de groei van de werkgelegenheid groter is dan de toename van het arbeidsaanbod. Het aantal WW-uitkeringen daalt in twee jaar tijd met 59 duizend uitkeringen naar 387 duizend eind 2017. Ondanks de daling blijft het aantal WW-uitkeringen nog wel op een hoog niveau, mede doordat de invoering van de Wet Werk en Zekerheid een structureel verhogend effect heeft op het aantal WW-uitkeringen. Het structurele verhogende effect van de Wwz komt enerzijds doordat mensen die gaan werken een aanvulling uit de WW kunnen behouden en anderzijds doordat het recht op een uitkering pas beëindigd wordt in de uitkeringsadministratie nadat gebleken is dat de opgegeven inkomsten overeen komen met de inkomstenopgave van de werkgever in de Polisadministratie.

Meeste banengroei bij uitzendbureaus, voor het eerst weer groei in de bouw

De groei van het aantal banen in de sector uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling is dit en volgend jaar lager dan in 2015. In deze sector komen er wel de meeste banen bij: dit jaar 46.000 en volgend jaar 40.000. Voor het eerst sinds 2008 neemt het aantal banen van werknemers in de bouwnijverheid weer toe, dit jaar met 9.000 en volgend jaar met 7.000. Overige sectoren waar veel banen bijkomen zijn: de groot- en detailhandel, specialistische zakelijke diensten, ICT, horeca en vervoer en opslag.

Indicatie middellange termijn

In de periode 2018-2021 groeit de economie naar verwachting met gemiddeld 1,8% per jaar. De beroepsbevolking groeit jaarlijks met 0,4% en het aantal banen groeit met 0,8% per jaar. Het aantal banen van zelfstandigen groeit sterker (1,2%) dan het aantal banen van werknemers (0,7%). De meeste banengroei zal in de marktsector zijn. Bij de collectieve sector zal voornamelijk het aantal banen in de zorg en welzijn groeien, als gevolg van de groeiende vraag naar zorg.

Tabel Samenvatting verwachte arbeidsmarktontwikkelingen tot en met 2017

		Waarde			Groei	
		2015	2016	2017	2016	2017
Groeipercentage BBP (%)		2,0%	1,8%	2,0%		
Banen totaal	x 1.000	9.944	10.058	10.153	114	95
Banen werknemers	x 1.000	7.818	7.911	7.980	93	69
Banen zelfstandigen	x 1.000	2.126	2.147	2.172	21	26
Aantal ZZP'ers	x 1.000	1.022	1.034	1.047	12	13
Vacatures	x 1.000	824	866	871	42	5
Beroepsbevolking (15-74 jaar)	x 1.000	8.907	8.969	9.053	62	84
Aantal WW-uitkeringen (ultimo jaar)	x 1.000	446	417	387	-28	-31

1. Inleiding en leeswijzer

Inleiding

De UWV arbeidsmarktprognose levert een bijdrage aan het transparant maken van de arbeidsmarkt. In een meer transparante arbeidsmarkt vinden vraag en aanbod op de arbeidsmarkt elkaar sneller, wordt werkloosheid zoveel mogelijk beperkt en blijven vacatures korter openstaan. De arbeidsmarktprognose vormt de input voor het opstellen en uitvoeren van de (regionale) arbeidsmarktagenda van gemeenten, onderwijsinstellingen, sociale partners, UWV en lokale organisaties.

Deze arbeidsmarktprognose geeft de verwachtingen weer die UWV heeft voor de Nederlandse arbeidsmarkt in 2016 en 2017. We bekijken hoe de vraag van werkgevers naar arbeid (banen en vacatures) zich ontwikkelt en wat het verwachte aanbod van arbeid door werknemers en zelfstandigen is (beroepsbevolking). We gaan ook in op de verwachte discrepanties op de arbeidsmarkt die tot uiting komen in werkloosheid. We vertalen het landelijke beeld naar sectorale en regionale ontwikkelingen. Hoe vraag en aanbod elkaar onderling beïnvloeden laten we zien in bijlage I *De arbeidsmarkt in een schematisch model*.

Bronnen

De gegevens over het verleden van de economie, de werkgelegenheid, de (beroeps)bevolking en vacatures zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Cijfers over het aantal WW-uitkeringen komen uit de eigen UWV-administratie. De prognose is opgesteld door onderzoeksbureau Panteia (vraag naar arbeid en vacatures) en UWV (aanbod van arbeid en WW-uitkeringen).

De economie is de cruciale factor voor de arbeidsmarkt. We gaan voor de arbeidsmarktprognose uit van de economische verwachtingen uit het Centraal Economisch Plan 2016 (CEP, maart 2016) van het Centraal Planbureau (CPB). Op die manier sluiten we aan bij de gebruikelijke uitgangspunten van het begrotingsbeleid van de overheid.

De uitkomsten van de arbeidsmarktprognose hebben een voorwaardelijk karakter en zijn onzeker. Als bijvoorbeeld de economische groei dit jaar lager wordt dan in maart voorspeld is, stijgt het aantal banen niet of in mindere mate dan in deze arbeidsmarktprognoses voorspeld is. Daarnaast zijn de voorspelmodellen een vereenvoudigde beschrijving van de werkelijkheid. Als modelveronderstellingen achteraf gezien onjuist zijn, wijken de voorspellingen af van de werkelijke uitkomsten. Ondanks deze nuancerende opmerkingen blijft een arbeidsmarktprognose relevant voor het maken van plannen en beleid.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de prognoses van de vraag en aanbod naar arbeid op landelijk niveau en is voldoende voor lezers die alleen interesse hebben in de ontwikkelingen op hoofdlijnen. Hoofdstuk 3 gaat in op de prognoses van de werkgelegenheid en vacatures voor de verschillende sectoren, zoals de bouw, detailhandel en zorg. Hoofdstuk 4 geeft een beknopte weergave van de regionale ontwikkelingen. Hoofdstuk 5 geeft een vooruitblik naar de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt op hoofdlijnen voor de periode 2018-2021.

2. Landelijke ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2016-2017

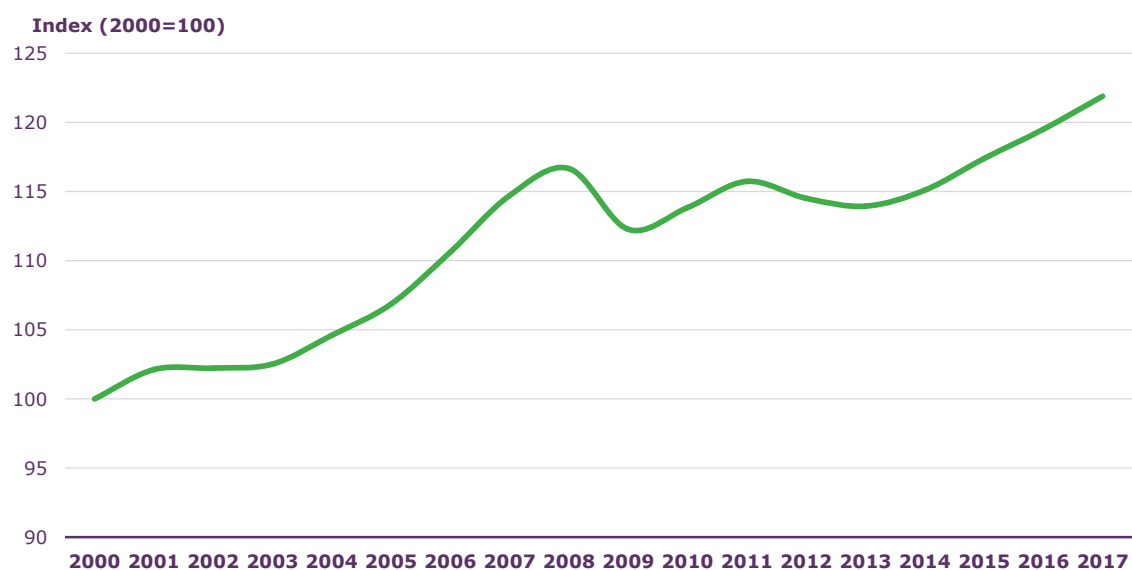
In dit hoofdstuk staan de landelijke arbeidsmarktontwikkelingen centraal. Het hoofdstuk begint met de veronderstellingen over de economische ontwikkeling aan de hand van de verwachtingen van het Centraal Planbureau (paragraaf 2.1). Vervolgens leiden we daaruit de vraag naar arbeid af (paragraaf 2.2) en schetsen we de verwachte ontwikkelingen in het aanbod van arbeid (beroepsbevolking, paragraaf 2.3). De discrepantie tussen vraag en aanbod komt tot uiting in de werkloosheid en het aantal WW-uitkeringen (paragraaf 2.4).

2.1. Veronderstellingen over economische ontwikkeling

De economische ontwikkelingen komen tot uiting in het cijfer van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Het BBP is een optelsom van de bestedingen van consumenten, bestedingen van de overheid, investeringen van bedrijven en de export (na aftrek van de import).

Het economisch herstel zet zich voort. Sinds de tweede helft van 2013 groeit de economie, hoewel over heel 2013 gemeten het BBP nog wel af nam met een half procent. In 2014 bedroeg de economische groei 1%. In 2015 was de groei twee keer zo hoog. Het CPB verwacht een groei van 1,8% voor 2016 en 2,0% voor 2017¹. Sinds 2015 is de omvang van het BBP weer groter dan in 2008, net voor de economische crisis (zie figuur 2.1). De groeipercentages zijn wel lager dan in eerdere herstelfasen na een recessie, die lagen namelijk rond de 3,3%².

Figuur 2.1 Omvang Bruto Binnenlands Product (BBP) tot en met 2017
Index (2000=100)

De Nederlandse economie is stabiel en groeit gestaag, maar de internationale onzekerheden zijn groot. Zo kunnen de onzekerheden over ontwikkelingen in China en de opkomende economieën, de olieprijs en het risico dat het Verenigd Koninkrijk de EU verlaat (Brexit), gevolgen hebben voor de open Nederlandse economie.

De motor achter de groei in Nederland in 2016 zijn de binnenlandse bestedingen: de bestedingen van consumenten en overheid en de investeringen. De consumentenbestedingen nemen toe door stijgende contractlonen, de lastenverlichting van vijf miljard en lage inflatie en rentepercentages. De woningmarkt herstelt zich, wat eveneens positieve gevolgen voor de bestedingen heeft. De investeringen van het bedrijfsleven nemen toe door een gunstige ontwikkeling van afzetmogelijkheden en lagere financieringskosten¹. De groei van de export blijft in 2016 wel wat achter vanwege de lagere gasproductie

¹ CPB (maart 2016). *Onzekere wereld. Nederlandse economie stabiel. Centraal Economisch Plan 2016.*

² DNB (april 2016). *DNBulletin: Voor lagere werkloosheid is meer economische groei nodig.*

en de eerder genoemde internationale onzekerheden. In de eerste jaren na de crisis leverde juist de export een positieve bijdrage aan het BBP.

2.2. De vraag naar arbeid

Meer banen voor werknemers en zelfstandigen

Economische groei wordt gerealiseerd door de inzet van meer arbeid en/of een hogere arbeidsproductiviteit. In 2016 is de economische groei (1,8%) hoger dan de groei van de arbeidsproductiviteit (0,7%, zie tabel 2.2.1): er zijn dus meer mensen nodig om de groei van de productie te realiseren, de werkgelegenheid neemt toe. Voor 2016 en 2017 verwachten we een toename van de totale vraag naar arbeid in arbeidsjaren³ van 1,1% en 0,9%.

In 2016 zijn er 10,1 miljoen banen⁴. Dat zijn niet allemaal voltijdsbanen: omgerekend naar voltijdsbanen zijn er in 2016 meer dan 7,1 miljoen banen (tabel 2.2.1). Sinds 2015 is het totale aantal banen weer groter dan voor de economische crisis in 2008.

Tabel 2.2.1 Ontwikkeling productie en werkgelegenheid

		Waarde			Groei	
		2015	2016	2017	2016	2017
BBP, prijsniveau 2014	€ mld	676	688	702	1,8%	2,0%
Arbeidsproductiviteit a)	x 1.000	96	97	98	0,7%	1,1%
Arbeidsjaren totaal	x 1.000	7.037	7.115	7.177	1,1%	0,9%
Arbeidsjaren werknemers	x 1.000	5.821	5.885	5.933	1,1%	0,8%
Arbeidsjaren zelfstandigen	x 1.000	1.216	1.230	1.245	1,2%	1,2%
Gemiddelde deeltijdfactor						
Deeltijdfactor werknemers		74%	74%	74%	-0,1%	-0,1%
Deeltijdfactor zelfstandigen		57%	57%	57%	0,2%	0,0%
Banen totaal	x 1.000	9.944	10.058	10.153	1,1%	0,9%
Banen werknemers	x 1.000	7.818	7.911	7.980	1,2%	0,9%
Banen zelfstandigen	x 1.000	2.126	2.147	2.172	1,0%	1,2%
Aantal ZZP'ers	x 1.000	1.022	1.034	1.047	1,2%	1,2%

a) BBP per arbeidsjaar werknemers en zelfstandigen

De vraag naar arbeid wordt zowel ingevuld door werknemers als door zelfstandigen. Het aantal banen voor werknemers groeit naar verwachting met 93 duizend in 2016 (1,2% groei, zie tabel 2.2.2). In 2017 zet deze ontwikkeling door en neemt de werkgelegenheid voor werknemers naar verwachting toe met 69 duizend banen (0,9%). Het aantal banen van zelfstandigen groeit in 2016 naar verwachting met 21 duizend en in 2017 met 26 duizend. In twee jaar tijd neemt het totaal aantal banen dus toe met 209.000.

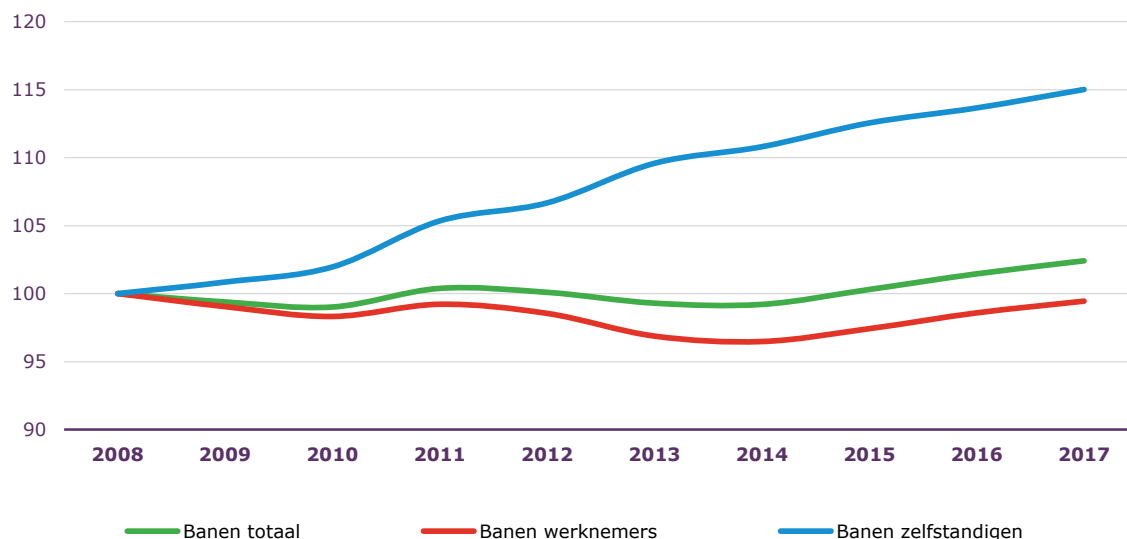
Figuur 2.2.1 laat zien dat de ontwikkeling in het aantal banen van werknemers en zelfstandigen verschilt. Het aantal banen van zelfstandigen neemt al jaren achter elkaar toe, maar de groei vlakkt wel af. Het aantal banen van werknemers daalde na 2008. Inmiddels vertoont de ontwikkeling in werknemersbanen weer een stijgende lijn. Het aantal banen is nog wel lager dan in 2008 (namelijk 8.025 duizend).

³ Bij arbeidsjaren telt een deeltijdbaan van 50% voor een halve baan.

⁴ Het gaat om het aantal banen gemiddeld in een jaar (zie begrippenlijst).

Figuur 2.2.1 Ontwikkeling in banen werknemers en zelfstandigen

Index (2008=100)

Groei economie meest bepalend voor groei aantal banen

De ontwikkeling in het aantal banen kan worden opgedeeld naar drie oorzaken: economische groei, verandering in arbeidsproductiviteit en verandering in mate van deeltijdarbeid. De toename van de productie (economische groei) en de relatieve toename van deeltijdarbeid vergroten het aantal banen. Overigens neemt de afgelopen jaren deeltijdarbeid nog wel toe, maar minder snel dan voorheen.

Een toename van de arbeidsproductiviteit vermindert het aantal banen op de korte termijn; het verbetert echter wel de internationale concurrentiepositie. De groei van de arbeidsproductiviteit is relatief laag in 2016, waardoor het aantal banen relatief weinig verminderd wordt. Dit wordt veroorzaakt doordat werkgevers direct na de crisis, in de tweede helft van 2013, niet meteen nieuw personeel hebben aangenomen om de toegenomen productie te realiseren. In eerste instantie kon men de extra productie realiseren met het bestaande personeel. Naarmate de productie verder stijgt en het vertrouwen in de economie groeit, zal men overgaan tot het uitbreiden van het personeelsbestand. Er is dus sprake van een inhaaleffect. De gemiddelde groei van de arbeidsproductiviteit was zo'n 1% in de afgelopen twintig jaar.

Tabel 2.2.2 laat zien dat de meest bepalende factoren voor de ontwikkeling van het aantal banen de groei van de economie (BBP) en de stijging van de arbeidsproductiviteit zijn.

Tabel 2.2.2 Opsplitsing banenontwikkeling naar bepalende factoren
(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)

	2006-'10	2011-'15	2016	2017
Groei totaal aantal banen	122	26	114	95
Banengroei werknemers	76	-14	93	69
Banengroei zelfstandigen	45	40	21	26
Bron groei totaal aantal banen				
- Groei BBP	120	61	179	201
- Stijging arbeidsproductiviteit	-25	-66	-69	-113
- Toename deeltijdarbeid	27	31	3	7

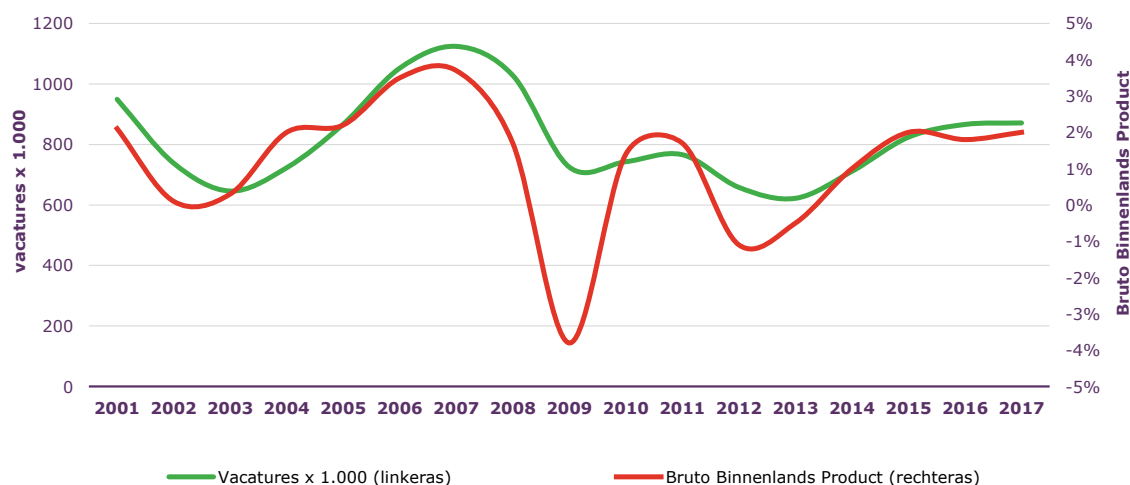
Bescheiden groei ontstane vacatures

Vacatures ontstaan door uitbreiding van de werkgelegenheid en door vervanging van personeel dat van baan wisselt, met pensioen gaat of om andere reden de arbeidsmarkt verlaat.

Naar verwachting ontstaan er in 2016 866 duizend vacatures en in 2017 871 duizend (figuur 2.2.2). De omvang van het aantal ontstane vacatures blijft daarmee lager dan voor de crisis: in 2007 was er namelijk een recordniveau van 1,1 miljoen vacatures. Vanaf 2007 daalde het aantal vacatures en in 2013

werd het laagste aantal ontstane vacatures⁵ gemeten sinds het CBS in 1997 is gestart met de huidige statistiek (622 duizend volgens CBS). Met het herstel van de economie in 2014 neemt het aantal vacatures jaarlijks weer toe. In 2016 neemt het aantal vacatures met 42.000 vacatures toe (5,1% groei), in 2017 beperkt de toename zich tot 5.000 vacatures (groei van 0,6%). Figuur 2.2.2 toont het verband tussen de economische groei en het aantal ontstane vacatures. In de periode dat er meer dan 1 miljoen vacatures waren was de economische groei bijna vier procent.

Figuur 2.2.2 Ontstane vacatures en groei economie tot en met 2017

Box 2.1. Verklaringen voor de ontwikkeling van het aantal ontstane vacatures

Groei van het aantal vacatures nog ver onder recordniveau van 1,1 miljoen

Ondanks het herstel van de economie stijgt het aantal vacatures niet spectaculair. In 2016 is het verwachte aantal vacatures 866.000. In 2017 wordt gerekend op 871.000. Het aantal van 1,1 miljoen vacatures in 2007 en 2008 komt daarmee niet in zicht. De reden is dat de arbeidsmarkt sinds 2007 sterk veranderd is: de economische groei is veel lager dan in 2007, de pensioenleeftijd is verhoogd, mensen werken langer door, het aantal zzp'ers is spectaculair gegroeid en de werkloosheid is toegenomen.

Het ontstaan van vacatures en de vacatureketen

Vacatures ontstaan om twee hoofdredenen:

- Uitbreiding van personeel: bijvoorbeeld als bedrijven meer kunnen en willen produceren of als de productie arbeidsintensiever wordt.
- Vervanging van personeel vanwege:
 - baanwisselingen
 - uittreden van personeel, bijvoorbeeld vanwege pensioen of zorgtaken.

Het aantal ontstane vacatures wordt sterk bepaald door de lengte van vacatureketens. Immers als een vacature ontstaat, kunnen zowel mensen zonder een baan (werkzoekenden, schoolverlaters, herintreders) als mensen met een baan hierop reageren. Als de vacature wordt vervuld door iemand zonder baan dan is de vacatureketen kort. Als de vacature wordt vervuld door iemand met een baan, laat diegene weer een vacature achter die moet worden vervuld. Als die dan ook weer wordt vervuld door iemand met een baan, ontstaat er een steeds langere vacatureketen. Er ontstaat als het ware een kettingreactie. Als de economie aantrekt zullen mensen met een baan eerder een overstap naar een nieuwe baan maken. Het gevolg is dat de vacatureketens langer worden bij herstel van de economie, waardoor het aantal ontstane vacatures behoorlijk kan oplopen.

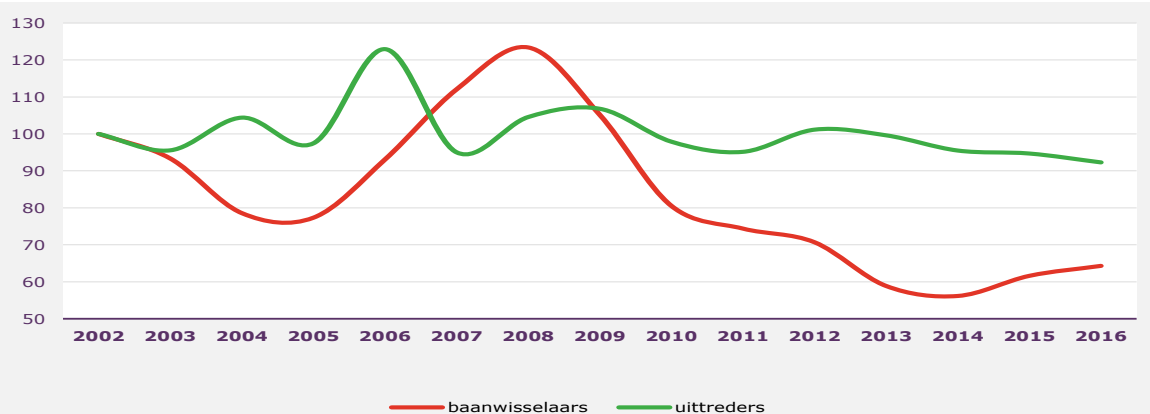
Uitbreidingsvacatures

In 2007 was de economische groei 3,7%. Dat is ongeveer tweemaal zo hoog dan de economische groei 2016 en 2017. Het aantal uitbreidingsvacatures was in 2007 dan ook veel hoger.

Vervangingsvacatures: ontwikkeling baanwisselaars

Een hoge economische groei hangt nauw samen met vertrouwen in de economie. Werknemers durven bij hoogconjunctuur meer risico's te nemen en sneller van baan te wisselen. Bij een lagere conjunctuur kiezen werknemers eerder voor werkzekerheid. Uit het verleden blijkt dat een hoog aantal vacatures vooral voorkomt bij groeipercentages van het BBP ruim boven de 2 procent. De figuur laat zien dat het aantal baanwisselaars sinds 2008 daalt.

⁵ Het CBS hanteert voor vacatures twee meeteenheden: openstaande en ontstane vacatures. Het aantal openstaande vacatures geeft op enig moment de voorraad onbezette arbeidsplaatsen aan. In deze arbeidsmarktprognose gaan we uit van het aantal vacatures dat in een jaar ontstaat, omdat het aantal ontstane vacatures de dynamiek op de arbeidsmarkt beter in beeld brengt.

Bron: CBS, bewerking Panteia (gegevens over 2015 en 2016 zijn geraamd).

Vervangingsvacatures: ontwikkeling aantal uittreders als werknemer

Het aantal uittreders nam in 2006 flink toe, vooral door uittreding wegens (pré-)pensioen. Daarna neemt het aantal uittreders weer af tot iets onder het niveau van 2002. Oorzaken voor de afname van het aantal uittreders zijn:

- Dalende trend van uitstroom door stoppen met werken zonder pensioen of uitkering. De grootste groep uittreders op de arbeidsmarkt zijn mensen die stoppen met werken zonder dat ze met pensioen gaan of een uitkering ontvangen. Dit zijn onder andere vrouwen die (tijdelijk) stoppen met werken wegens gezinsuitbreiding. Mede omdat vrouwen steeds minder vaak stoppen met werken na gezinsuitbreiding neemt de arbeidsparticipatie van vrouwen toe en neemt uittreding wegens stoppen zonder uitkering/pensioen af.
- Langer doorwerken door verhoging AOW-leeftijd
Door de vergrijzing nam het aantal uittreders wegens pensioen tot 2012 toe (met een uitschieter in 2006 omdat veel ambtenaren nog snel met vervroegd pensioen gingen voordat de zogeheten Remkes-regeling werd afgeschaft). Na 2006 is het aantal pensioenuittreders weer wat afgenomen en redelijk stabiel tot 2014. De verwachting is dat het aantal uitstromers wegens pensioen af zal nemen door het fiscaal ontmoedigen van prepensioen en het versneld jaarlijks oprekken van de AOW-gerechtigde leeftijd.
- Dalende trend uitstroom wegens arbeidsongeschiktheid
Het overheidsbeleid is erop gericht om mensen zo lang mogelijk te laten doorwerken, ook in geval van ziekte of beperking en de instroom in arbeidsongeschiktheidsuitkeringen te beperken. De diverse wetwijzingen in de sociale zekerheid zorgen voor minder instroom in arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en minder uittreding als werknemer wegens een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

De invloed van de ontwikkeling het aantal ZZP'ers op uitbreidings- en vervangingsvacatures

In 2007 waren er ruim 750.000 ZZP'ers. Sindsdien is dit aantal elk jaar verder toegenomen tot boven de miljoen. Tegelijkertijd zijn er minder werknemersbanen. Werkgevers zullen over het algemeen geen ZZP'ers werven via een vacature, in tegenstelling tot werknemers. Hierdoor wordt het aantal vacatures geremd.

Jaarlijks treden werknemers uit het werknemerschap om over te stappen naar zelfstandig ondernemerschap. Als een werkgever dan weer een nieuwe werknemer wil aannemen ontstaat er een vervangingsvacature. Het aantal werknemers dat overstapte naar ZZP-schap nam tussen 2005 en 2006 sterk toe, in de jaren daarna schommelde het aantal overstappers en tussen 2013 en 2014 is het weer wat gedaald.

Hoe het aantal overstappers naar ZZP-schap zich verder zal ontwikkelen met invoering van de wet Deregulering Arbeidsrelaties per 1 mei is nog ongewis. Met deze wet wordt de opdrachtgever mede verantwoordelijk voor het beoordelen van de arbeidsrelatie (werknemer of zelfstandige), zie box 3.1 in hoofdstuk 3 voor uitleg over deze wet.

Vacatureketen vermoedelijk korter

Het aantal WW-uitkeringen is sinds 2008 toegenomen van 171 duizend tot 446 duizend in 2015. Nooit eerder hadden zoveel mensen een WW-uitkering als in 2015. Als er nieuwe vacatures ontstaan, dan zullen relatief veel WW'ers op de functie solliciteren. Als er meer WW'ers worden aangenomen, wordt de vacatureketen vermoedelijk korter. WW'ers laten immers geen baan achter, die voor een volgende vacature zorgt.

Werving van personeel

Een andere factor bij de ontwikkeling van het aantal vacatures is dat werkgevers niet altijd werven door het plaatsen van een vacature. Zo werven kleine bedrijven vaak via hun eigen netwerk of maken ze gebruik van open sollicitaties van werkzoekenden⁶. Mogelijk leidt dit niet altijd tot een vacature in de vacaturestatistieken. Daarnaast veranderen de methoden van werving. Zo gebruiken werkgevers steeds vaker sociale media zoals LinkedIn om personeel te zoeken en zoeken ze zelf in CV-databanken en werk.nl naar kandidaten.

Gezien bovenstaande ontwikkelingen is het de verwachting dat de groei in aantal ontstane vacatures afvlakt, maar dat er wel grote verschillen zichtbaar zijn tussen sectoren (zie hoofdstuk 3).

2.3. Het aanbod van arbeid

Het aanbod van arbeid wordt gevormd door mensen die werkzaam zijn of werk zoeken. In deze publicatie gaan we uit van de internationale definitie van beroepsbevolking waarin alle mensen van 15 tot 75 jaar

⁶ Dit blijkt uit het tweejaarlijkse Vacature onderzoek: UWV (2016). *Vacatures in Nederland 2015. De vacaturemarkt en personeelwerving in beeld*. UWV, Amsterdam

mee tellen die een baan zoeken of hebben, ongeacht het aantal uren waarvoor men werk zoekt of werkt. In 2016 bestaat de beroepsbevolking uit ruim 8,9 miljoen mensen, in 2017 stijgt het aantal verder naar ruim 9 miljoen mensen (tabel 2.3.1).

De omvang en ontwikkeling van de beroepsbevolking hangt af van een aantal factoren. Ten eerste neemt de totale Nederlandse bevolking toe. In 2016 en 2017 tellen we meer dan 17 miljoen mensen. Binnen de totale bevolking is de groep personen van 15 tot 75 jaar relevant, dit is de potentiële beroepsbevolking. Personen die geboren zijn in de naoorlogse geboortepiek, de zogenoemde babyboomers uit de jaren 1945-1954, zijn nu 62 á 70 jaar en maken onderdeel uit van de potentiële beroepsbevolking. Zo'n driekwart van de bevolking is tussen 15 en 75 jaar.

Een tweede factor van belang is de conjunctuur. Mensen bieden zich aan op de arbeidsmarkt als het loon aantrekkelijk is en als ze verwachten een kans te maken op de arbeidsmarkt. Groei van het aantal banen en vacatures en stijgende (netto) lonen stimuleren dus dat meer mensen werk willen en zoeken (zie ook bijlage I, De arbeidsmarkt in een schematisch model). In 2016 stijgt het reële loon (het loon minus de inflatie) meer dan in de afgelopen jaren.

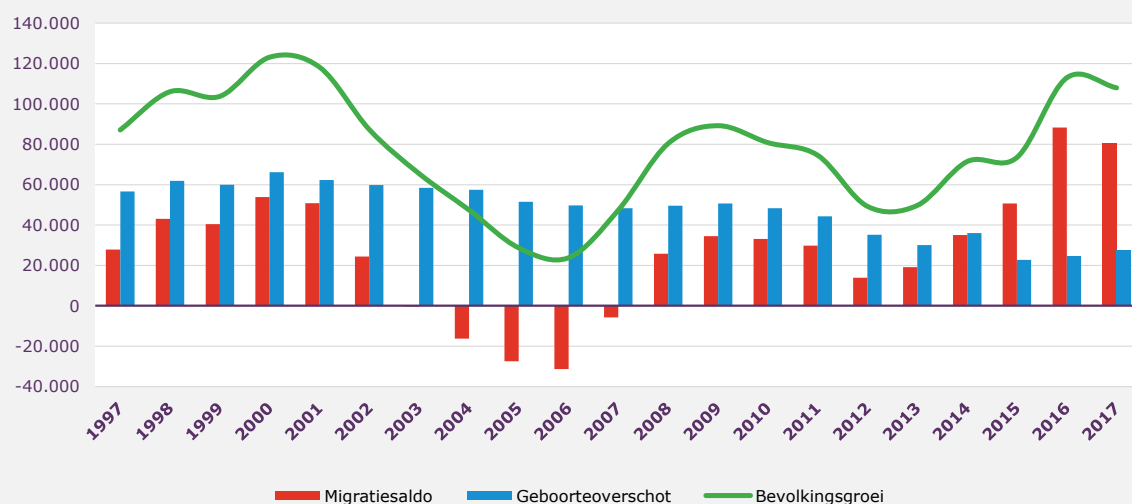
Ook maatschappelijke ontwikkelingen zijn van invloed op het aanbod van werk. Zo neemt de arbeidsparticipatie van vrouwen nog steeds toe en blijven ouderen langer doorwerken (figuur 2.3.1). Andere factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van de beroepsbevolking zijn scholing en migratie (zie box 2.2). Het opleidingsniveau van de bevolking neemt toe en omdat hoger opgeleiden meer participeren dan lager opgeleiden neemt daarmee de beroepsbevolking toe in omvang.

Box 2.2. De invloed van migratie op de bevolking en de arbeidsmarkt

Sinds juni 2015 neemt het aantal asielverzoeken sterk toe, met name door de burgeroorlog in Syrië. Over 2015 staat de teller op 60 duizend asielverzoeken, dat is 32 duizend meer dan in 2014. Een deel van de asielverzoeken wordt gehonoreerd, voor 2015 wordt gerekend op 31 duizend asielmigranten. Het CBS^a verwacht dat het aantal asielmigranten dit jaar verder toeneemt tot 69 duizend. De prognose voor 2017 is iets lager, 62 duizend asielmigranten. Doordat de toekomstige instroom van asielzoekers bijzonder onzeker is, is het moeilijk een trefzekere prognose te maken.

De sterke toename van het aantal asielmigranten zorgt ervoor dat de bevolking in 2016 en 2017 sneller stijgt dan in de afgelopen jaren. De groei wordt enigszins gedempt door het lage geboorteoverschot (geboorte minus sterfte) sinds 2015. Per saldo neemt de bevolking met ongeveer 110 duizend inwoners per jaar toe in 2016 en 2017. De laatste keer dat de bevolking groeit op dit niveau lag, was in 2001.

Bevolkingsgroei in 1996 t/m 2017

Wat betekent dit voor de economie en de arbeidsmarkt? De Nederlandsche Bank^b heeft dit onderzocht. Op korte termijn zorgt de hoge instroom van asielzoekers voor kosten voor de overheid. Het gaat hierbij om uitgaven aan bijvoorbeeld huisvesting, verzorging en juridische dienstverlening. De extra overheidsbestedingen zorgen voor een impuls aan de economie, omdat er op korte termijn geen lastenverzwaringen of bezuinigingen tegenover staan. Op de langere termijn kunnen de vluchtelingen een bijdrage leveren aan de economie als werknemer of zelfstandige. Dit effect is in 2016 en 2017 nog beperkt, omdat de arbeidsparticipatie naar verwachting laag is: in de eerste jaren vindt minder dan 20% van de asielmigranten betaald werk, onder andere doordat een groot deel van de asielzoekers jonger dan 18 jaar is en doordat de migranten zich niet direct op de arbeidsmarkt begeven maar eerst aan de slag gaan met hun integratie.

Een ander effect is dat de woninginvesteringen een positieve impuls krijgen. Daar staat een gering negatief effect op het consumentenvertrouwen tegenover. Dit is gebaseerd op ervaringen uit het verleden waarin de asielinstroom ook sterk toenam. Het effect is echter van korte duur.

Het saldo van alle vier effecten op de economie en de arbeidsmarkt in 2016 en 2017 is licht positief. Het EMU-saldo zal echter wel verslechteren met 0,1% BBP, vanwege de extra overheidsuitgaven.

Effecten van extra vluchtelingen in 2016 en 2017

	Mutatie BBP in %-punt		Mutatie werkloosheid in %-punt	
	2016	2017	2016	2017
Overheidsbestedingen	0,05%	0,04%	-0,03%	-0,04%
Arbeidsmarkt	0,00%	0,02%	0,04%	0,07%
Woninginvesteringen	0,01%	0,11%	-0,09%	-0,17%
Consumentenvertrouwen	-0,06%	-0,02%	0,00%	0,03%
Totaal	0,00%	0,14%	-0,07%	-0,11%

- a) CBS (2015), *Kernprognose 2015-2060: Hoge bevolkingsgroei op korte termijn*.
b) DNB (2015), *Economische ontwikkelingen en vooruitzichten*.

Tabel 2.3.1 Ontwikkeling bevolking en beroepsbevolking

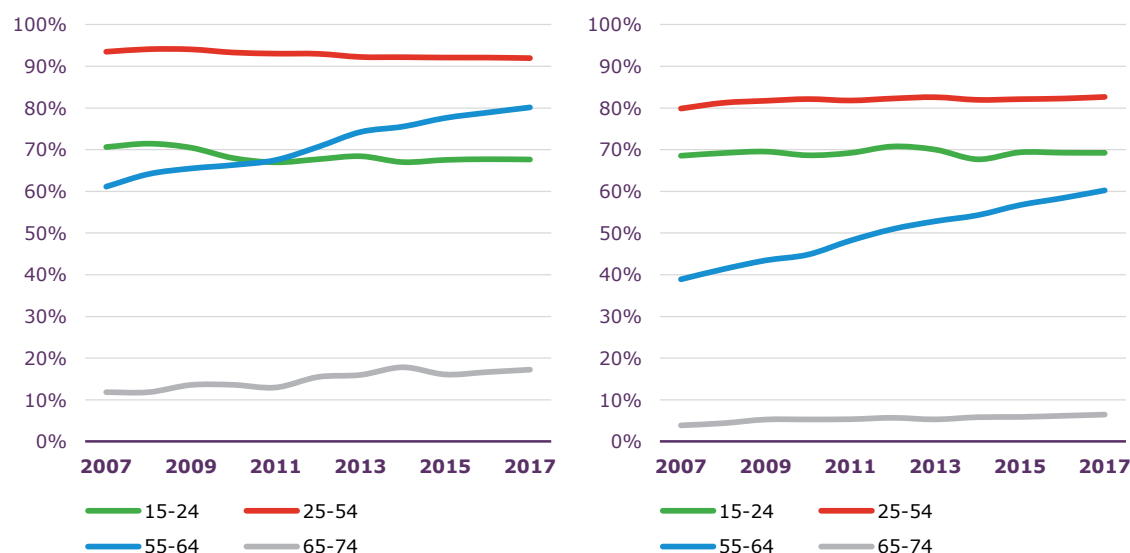
		Waarde			Groei	
		2015	2016	2017	2016	2017
Bevolking Nederland	x 1.000	16.901	17.001	17.060	0,6%	0,3%
Aandeel 15-74 jarigen		75,1%	75,0%	75,3%	-0,1%	0,4%
Bevolking 15-74 jaar	x 1.000	12.685	12.747	12.838	0,5%	0,7%
Participatiegraad	x 1.000	70,2%	70,4%	70,5%	0,2%	0,2%
Beroepsbevolking	x 1.000	8.907	8.969	9.053	0,7%	0,9%
Beroepsbevolking naar geslacht						
Mannen	x 1.000	4.778	4.808	4.842	0,6%	0,7%
Vrouwen	x 1.000	4.129	4.161	4.211	0,8%	1,2%
Aandeel mannen		53,6%	53,6%	53,5%		
Aandeel vrouwen		46,4%	46,4%	46,5%		
Beroepsbevolking naar leeftijdsklasse						
15-24 jaar	x 1.000	1.402	1.412	1.423	0,7%	0,8%
25-34 jaar	x 1.000	1.807	1.837	1.872	1,6%	1,9%
35-44 jaar	x 1.000	1.866	1.846	1.818	-1,1%	-1,5%
45-54 jaar	x 1.000	2.173	2.150	2.146	-1,0%	-0,2%
55-64 jaar	x 1.000	1.470	1.524	1.581	3,7%	3,7%
65-74 jaar	x 1.000	189	201	214	6,2%	6,5%
Aandeel 15-24 jaar		15,7%	15,7%	15,7%		
Aandeel 25-34 jaar		20,3%	20,5%	20,7%		
Aandeel 35-44 jaar		20,9%	20,6%	20,1%		
Aandeel 45-54 jaar		24,4%	24,0%	23,7%		
Aandeel 55-64 jaar		16,5%	17,0%	17,5%		
Aandeel 65-74 jaar		2,1%	2,2%	2,4%		

Beroepsbevolking en arbeidsparticipatie naar leeftijd en geslacht

Wat opvalt in tabel 2.3.1 is dat het aantal 35 t/m 54-jarigen in de beroepsbevolking afneemt en het aantal 55-plussers toeneemt. De afname van groep 35 t/m 44 en 45 t/m 54 hangt samen met de afname van de geboorten in de jaren zeventig en dit effect blijft zichtbaar in de beroepsbevolking. Het aantal 55-plussers neemt juist toe vanwege de eerder genoemde babyboom en de toename van de arbeidsparticipatie van ouderen.

De bruto arbeidsparticipatie verschilt naar leeftijd en geslacht. Figuur 2.3.1 laat zien dat in alle leeftijdsklassen (met uitzondering van de klasse 15 t/m 24) de bruto participatiegraad van mannen hoger is dan die van vrouwen. De arbeidsparticipatie van vrouwen neemt nog steeds toe omdat in elke jongere leeftijdsklasse de participatiegraad hoger ligt en vrouwen minder vaak uittreden dan eerdere generaties vrouwen. Bij zowel de mannen als de vrouwen is er nog een duidelijke stijging te zien in de bruto arbeidsparticipatie van 55 t/m 64-jarigen. Ook de arbeidsparticipatie van 65-plussers stijgt, maar deze is nog beduidend lager dan die van personen onder de 65 jaar.

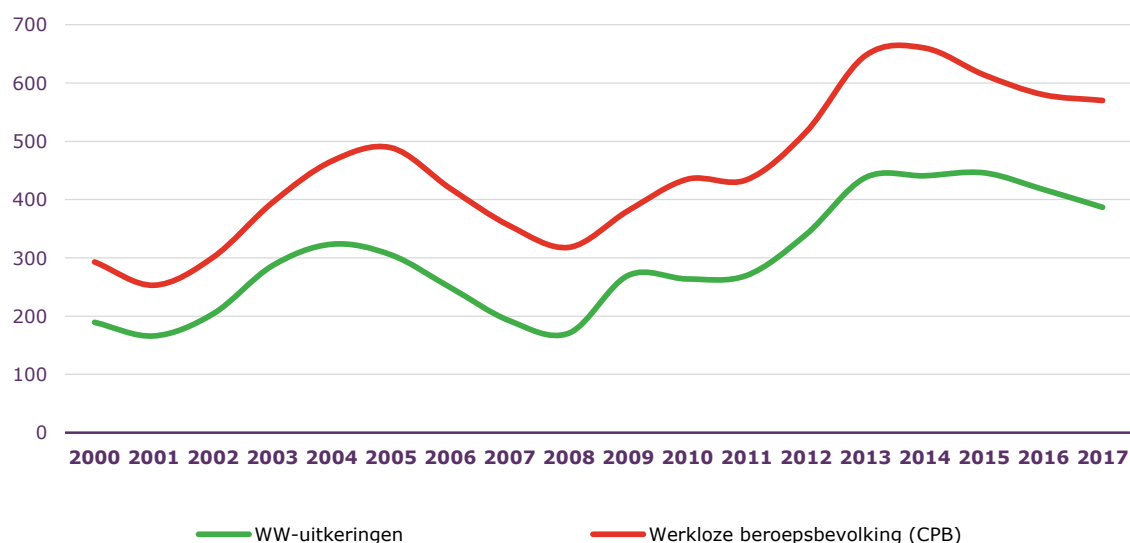
Figuur 2.3.1 Bruto participatiegraad naar leeftijdsklasse mannen (l) en vrouwen (r)

2.4. Discrepantie vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

Zowel de vraag naar arbeid (banen) als aanbod van arbeid (beroepsbevolking) neemt toe bleek uit de vorige paragrafen. Meer banen leidt in het algemeen tot minder werkloosheid en minder WW-uitkeringen, een groter aanbod van werkzoekenden leidt juist tot meer werkloosheid. Omdat de werkgelegenheidsgroei groter is dan de groei van het arbeidsaanbod neemt de werkloosheid en het aantal WW-uitkeringen af (figuur 2.4.1).

Figuur 2.4.1 Ontwikkeling werkloze beroepsbevolking en aantal WW-uitkeringen

Figuur 2.4.1 laat ook zien dat de ontwikkeling van de werkloze beroepsbevolking en die van het aantal WW-uitkeringen meestal hetzelfde patroon volgt. De omvang van de werkloze beroepsbevolking is groter dan het aantal WW-uitkeringen omdat niet iedereen die werkloos is recht heeft op een WW-uitkering⁷. In de werkloze beroepsbevolking zitten ook mensen die geen uitkering ontvangen of een andere uitkering hebben, bijvoorbeeld een uitkering wegens arbeidsongeschiktheid (zie box 2.3).

Aantal WW uitkeringen daalt

Het aantal WW-uitkeringen daalt in twee jaar tijd met 59 duizend uitkeringen naar 387 duizend uitkeringen in 2017 (tabel 2.4.1). Het hoogste aantal WW-uitkeringen werd in maart 2016 bereikt. Het aantal WW-uitkeringen daalt minder snel dan verwacht tijdens een groeiende economie, mede omdat de

⁷ Een ander verschil is dat een WW-uitkering een recht is, een persoon kan ook meerdere WW-rechten hebben. De werkloze beroepsbevolking wordt weergegeven in aantal personen.

invoering van de Wet werk en zekerheid een structureel verhogend effect heeft op het aantal WW-uitkeringen⁸.

Tabel 2.4.1 Ontwikkeling aantal WW-uitkeringen en instroom en uitstroom

	Aantal x 1.000			Groei	
	2015	2016	2017	2016	2017
Instroom	584	538	518	-8%	-4%
Uitstroom	579	566	549	-2%	-3%
Instroom -/- uitstroom	5	-28	-31		
Bestand	446	417	387	-6%	-7%

Het aantal WW-uitkeringen neemt in 2016 sterker af bij mannen dan bij vrouwen, in 2017 is het beeld andersom. Het aantal WW-uitkeringen naar geslacht wordt beïnvloed door het verschil in ontwikkeling van de werkgelegenheid per sector (zie hoofdstuk 3). Vrouwen werken vaker in de sectoren zorg en welzijn en mannen werken vaker in de bouw en ICT.

Het aantal WW-uitkeringen daalt in 2016 naar verwachting relatief het sterkst onder de 15 t/m 34-jarigen. In 2017 is de daling het sterkst bij de 34 t/m 44-jarigen. In absolute zin neemt het aantal WW-uitkeringen vooral af in de klasse 45 t/m 54 jaar. In alle leeftijdsklassen daalt het WW-percentage, het aantal WW-uitkeringen ten opzichte van de beroepsbevolking, behalve bij de 65-plussers. De stijging van het WW-percentage bij de oudste leeftijdsgroep is het gevolg van het stapsgewijs verhogen van de AOW-gerechtigde leeftijd.

Box 2.3. Het potentiële arbeidsaanbod is divers

Het aantal werklozen en WW-uitkeringen gelden als indicatoren voor het aanbodoverschot en mismatch op de arbeidsmarkt. Het potentiële aanbod van arbeid is in de praktijk groter en diverser. Er zijn namelijk ook mensen uit de zogeheten niet-beroepsbevolking die willen werken en ook personen zonder uitkering of een andere uitkering dan WW, bijvoorbeeld een arbeidsongeschiktheidsuitkering, zijn op zoek naar (meer) werk. Hieronder schetsen we de omvang van de beroeps- en niet-beroepsbevolking en geven we ter illustratie de arbeidsparticipatie van mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Deel van de niet-beroepsbevolking wil ook werk

De Nederlandse beroepsbevolking bestaat in 2015 uit 8,9 miljoen mensen waarvan volgens het CBS 8,3 miljoen werkzaam zijn en 614 duizend werkloos. Daarnaast zijn er mensen die volgens de definitie onder de niet-beroepsbevolking vallen, maar wel op zoek zijn naar werk óf beschikbaar zijn voor werk (maar niet allebei tegelijk). Het gaat volgens CBS in 2015 om zo'n 500 duizend personen waarbij vrouwen en laagopgeleiden oververtegenwoordigd zijn. Een deel van de mensen die wel beschikbaar zijn maar niet zoeken, zoekt (nog) niet actief omdat ze hun kansen op de arbeidsmarkt laag inschatten^a. Dat kan veranderen als de economische groei doorzet en deze mensen weer meer vertrouwen krijgen in hun kansen en zich gaan aanbieden op de arbeidsmarkt.

Overigens wil een deel van de werkzame beroepsbevolking meer uren werken dan ze nu doen en zijn daarvoor ook beschikbaar (585 duizend personen). Het gaat dan bijvoorbeeld om vrouwen die in deeltijd werken en om ZZP'ers^a. Daar tegenover staat dat 583 duizend mensen juist minder willen werken dan ze nu doen^b.

Arbeidsparticipatie van personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering

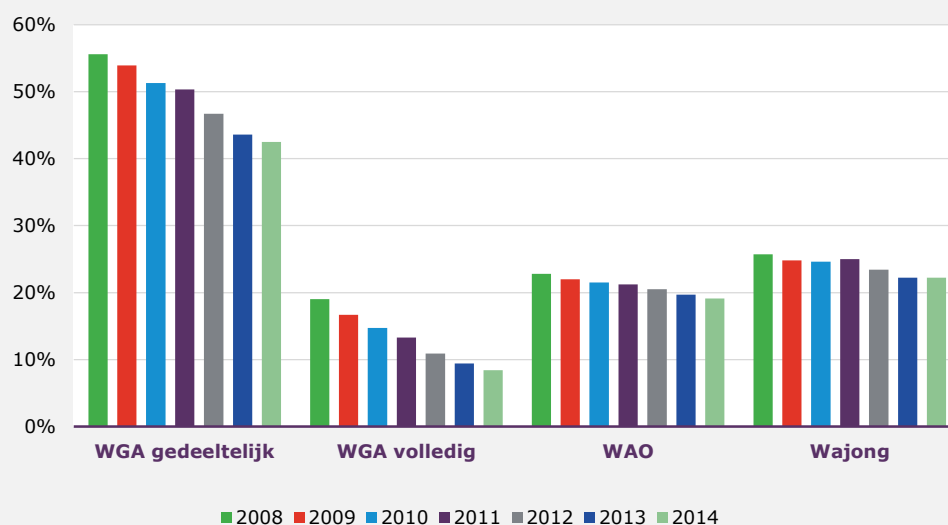
Eind 2015 verstrekke UWV ongeveer 800 duizend arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, waarvan 40% WAO-uitkeringen, bijna 30% WIA-uitkeringen en ruim 30% Wajonguitkeringen betreft^c.

Personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering vallen deels onder de definitie van de beroepsbevolking en deels onder de niet-beroepsbevolking, afhankelijk van of ze actief zoeken en op korte termijn beschikbaar zijn voor werk. Een deel van de mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering participeert al op de arbeidsmarkt. Eind 2014 was 43% van de personen met een uitkering WGA-gedeeltelijk aan het werk, van de personen met een Wajonguitkering was dat 22%. De figuur laat zien dat het aandeel werkenden sinds 2008 daalt, vooral bij personen met een WGA-uitkering. Het aandeel werkenden onder de Wajongers is de laatste twee jaren stabiel. Waarschijnlijk was de economische crisis van invloed op de daling van arbeidsparticipatie, maar ook andere factoren spelen een rol, zoals de kenmerken en mate van

⁸ De invoering van de Wet werk en zekerheid (Wwz) is van invloed op het aantal WW-uitkeringen. Sinds juli 2015 is er namelijk een nieuwe WW-systematiek op basis van inkomstenverrekening en dit heeft een structureel verhogend effect op het aantal WW-uitkeringen. Het effect is vooral zichtbaar in het aantal WW-uitkeringen in de tweede helft van 2015 en de eerste maanden van 2016. Het aantal WW-uitkeringen daalt daardoor minder snel dan verwacht tijdens een herstel van de economie. Het structurele verhogende effect van de Wwz komt enerzijds doordat mensen die gaan werken een aanvulling uit de WW kunnen behouden en anderzijds doordat het recht op een uitkering pas beëindigd wordt in de uitkeringsadministratie nadat gebleken is dat de opgegeven inkomsten overeen komen met de inkomstopgave van de werkgever in de Polisadministratie. Bij de tweede reden gaat het zogenaamde nul-uitkeringen, WW-rechten zonder dat er geld wordt uitgekeerd. De gevolgen die de invoering van de Wwz heeft op het aantal en de ontwikkeling van WW-uitkeringen worden beschreven in het volgende artikel: UWV (2016). *UWV Kennisverslag Wat gebeurt er met de WW?*. Amsterdam: UWV

binding met de arbeidsmarkt van personen met een AG-uitkering. Zo bestaat de groep personen met een WGA-uitkering steeds meer uit mensen die al wat langer een uitkering ontvangen, ouderen en mensen met een psychische aandoening (waarvan bekend is dat dit de arbeidsparticipatie negatief beïnvloedt)^d.

Arbeidsparticipatie (aandeel werkenden ten opzichte van het aantal uitkeringen)

- a) CBS (2016), *Ruim 1,1 miljoen Nederlanders is beschikbaar of zoekt werk*.
 b) CBS (2016), *Zeven op honderd werkenden voor meer uren beschikbaar*.
 c) UWV (2015), *UWV jaarverslag 2015*.
 d) UWV (2016), *UWV Monitor Arbeidsparticipatie 2015. Aan het werk zijn, komen en blijven van mensen met een arbeidsbeperking*.

Tabel 2.4.2 Aantal WW uitkeringen naar geslacht en leeftijd

		Waarde			Groei	
		2015	2016	2017	2016	2017
WW-uitkeringen	x 1.000	446	417	387	-6%	-7%
Als percentage van de beroepsbevolking		5,0%	4,7%	4,3%		
Per geslacht						
Mannen	x 1.000	229	210	193	-8%	-8%
Vrouwen	x 1.000	217	208	194	-4%	-7%
Als percentage van de beroepsbevolking						
Mannen		4,8%	4,4%	4,0%		
Vrouwen		5,3%	5,0%	4,6%		
Per leeftijdsklasse						
15-24 jaar	x 1.000	19	16	15	-15%	-5%
25-34 jaar	x 1.000	73	67	61	-9%	-9%
35-44 jaar	x 1.000	85	79	71	-7%	-10%
45-54 jaar	x 1.000	127	116	106	-8%	-9%
55-64 jaar	x 1.000	138	135	128	-2%	-5%
65-74 jaar	x 1.000	3	4	6	62%	31%
Als percentage van de beroepsbevolking						
15-24 jaar		1,4%	1,1%	1,1%		
25-34 jaar		4,1%	3,6%	3,3%		
35-44 jaar		4,6%	4,3%	3,9%		
45-54 jaar		5,8%	5,4%	4,9%		
55-64 jaar		9,4%	8,9%	8,1%		
65-74 jaar		1,4%	2,2%	2,7%		

3. Sectorale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2016-2017

In dit hoofdstuk bespreken we de sectorale ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De sectorale ontwikkelingen verschillen van elkaar doordat sectoren meer of minder afhankelijk zijn van de conjunctuur, overheidsbeleid, wereldhandel, bestedingen van de bevolking en technologische ontwikkelingen. Zo wordt de ontwikkeling in de industrie vooral beïnvloed door de ontwikkeling van de wereldhandel en technologische ontwikkelingen. De detailhandel is echter sterk afhankelijk van de bestedingen van de bevolking.

In paragraaf 3.1 is een overzicht gegeven van de verwachte ontwikkeling van banen (werknemers), vacatures en ZZP'ers. In paragraaf 3.2 gaan we meer in detail in op de ontwikkelingen per sector.

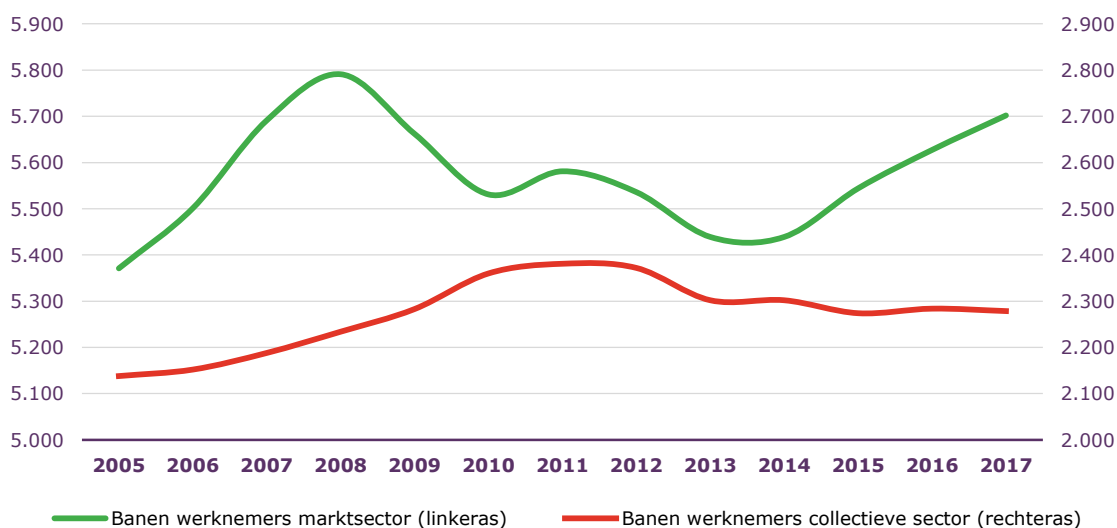
3.1. Overzicht van sectorale ontwikkelingen

Marktsector en collectieve sector

We onderscheiden de marktsector en de collectieve sector (overheid, onderwijs, zorg en welzijn). De werkgelegenheid in de marktsector wordt vooral beïnvloed door de economische ontwikkeling. De werkgelegenheid in de collectieve sector is meer afhankelijk van autonome factoren zoals de behoefte aan zorg en onderwijs. Deze zijn weer afhankelijk van de bevolkingsopbouw. Daarnaast is het overheidsbeleid belangrijk voor de werkgelegenheid in de collectieve sector. Voor de collectieve sector gaan we dan ook uit van het beleid zoals dat in het voorjaar van 2016 bekend is.

Figuur 3.1.1 geeft een beeld van de banenontwikkeling in de markt- en collectieve sector met elk een eigen dynamiek. Vanaf het begin van de kredietcrisis is het aantal banen in de marktsector flink afgenomen, terwijl de werkgelegenheid in de collectieve sector nog een paar jaar toenam. Pas vanaf 2012 krimpt de werkgelegenheid in de collectieve sector. Bij het huidige herstel van de werkgelegenheid loopt de marktsector voor op de collectieve sector. Het aantal banen in de marktsector groeit weer vanaf 2014, terwijl groei van de werkgelegenheid in de collectieve sector nog afwezig is.

Figuur 3.1.1 Banen van werknemers, ontwikkeling in de marktsector en collectieve sector (x 1.000)

De meeste banengroei bij uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling

Bij meer dan de helft van alle sectoren groeit naar verwachting dit en volgend jaar het aantal banen. De grootste groei van het aantal banen is bij uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling: 46.000 in 2016 en 40.000 in 2017 (zie tabel 3.1.1.). Procentueel is de banengroei in deze sector ook het grootste, dit jaar 6,7% en volgend jaar 5,5%. Verder valt de banengroei in de bouwrijverheid op, na jaren van krimp groeit het aantal banen dit jaar met 9.000 (3,0%) en volgend jaar met 7.000 (2,2%). Dit is vooral het gevolg van de groeiende vraag naar woningen.

In de sector financiële dienstverlening krimpt het aantal banen het sterkst, in 2016 verdwijnen 6.000 banen en in 2017 nog eens 4.000 banen. De procentuele banenkrimp is in deze sector ook het grootst, dit jaar is de krimp 2,6% en volgend jaar 1,7%.

Tabel 3.1.1 Ontwikkeling banengroei van werknemers naar sector

Sector	Groei x 1.000			Groei in %		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	68	46	40	11,1%	6,7%	5,5%
Groothandel	9	9	9	2,1%	1,9%	1,9%
Detailhandel (incl. auto's)	15	6	7	1,8%	0,7%	0,9%
Bouwnijverheid	-6	9	7	-2,0%	3,0%	2,2%
Specialistische zakelijke diensten	5	6	6	1,0%	1,2%	1,2%
Horeca	9	7	6	2,5%	2,0%	1,5%
Informatie en communicatie	6	5	5	2,6%	2,0%	2,0%
Vervoer en opslag	5	5	3	1,3%	1,3%	0,8%
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	1	1	2	0,8%	1,0%	1,0%
Verhuur en overige zakelijke diensten	1	1	1	0,9%	1,0%	1,1%
Verhuur en handel van onroerend goed	-1	0	0	-1,5%	-0,5%	-0,5%
Landbouw, bosbouw en visserij	-1	-1	-1	-1,0%	-0,7%	-0,7%
Overige diensten (incl. huishoudens)	-2	-1	-1	-1,0%	-0,7%	-0,7%
Cultuur, sport en recreatie	-1	-1	-1	-1,0%	-1,0%	-1,0%
Openbaar bestuur	-5	4	-1	-1,0%	0,8%	-0,3%
Onderwijs	3	1	-2	0,6%	0,2%	-0,3%
Zorg en welzijn	-26	5	-2	-2,0%	0,4%	-0,2%
Industrie	3	-1	-3	0,4%	-0,2%	-0,4%
Financiële dienstverlening	-6	-6	-4	-2,5%	-2,6%	-1,7%
Totaal	76	93	69	1,0%	1,2%	0,9%

Aantal werknemersbanen grotendeels nog onder niveau van 2008

De aantrekkende economie zorgt voor herstel van de werkgelegenheid in de marktsector. Maar in veel sectoren ligt het aantal banen van werknemers in 2015 nog ruim onder het niveau van het crisisjaar 2008 (zie tabel 3.1.2.). In de bouwnijverheid groeit het aantal werknemersbanen weer, maar het ligt nog wel ruim 100.000 (25%) onder het niveau van 2008. Bij de financiële dienstverlening is de banenkrimp meer structureel, waarover hierna meer. De grootste banengroei ten opzichte van 2008 zien we bij de horeca, waar er 41.000 banen bijgekomen zijn. Met een groei van 13% is de horeca ook de relatief sterkst groeiende sector. Zorg en welzijn valt ook op in positieve zin. Na drie jaar krimpende werkgelegenheid is in 2015 het aantal banen nog wel 58.000 (5%) hoger dan in 2008.

Tabel 3.1.2 Aantal banen van werknemers naar sector, 2008-2015

Sector	Banen van werknemers (x 1.000)		
	2008	2015	Groei
Bouwnijverheid	401	300	-25%
Financiële dienstverlening	279	238	-15%
Verhuur en handel van onroerend goed	77	66	-14%
Industrie	885	810	-8%
Verhuur en overige zakelijke diensten	139	128	-8%
Specialistische zakelijke diensten	534	493	-8%
Landbouw, bosbouw en visserij	111	103	-7%
Vervoer en opslag	387	370	-5%
Cultuur, sport en recreatie	130	125	-4%
Informatie en communicatie	242	235	-3%
Openbaar bestuur	522	512	-2%
Onderwijs	523	515	-2%
Groothandel	469	468	0%
Overige diensten (incl. huishoudens)	168	170	1%
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	669	679	2%
Detailhandel (incl. auto's)	830	846	2%
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	146	150	2%
Zorg en welzijn	1.189	1.247	5%
Horeca	323	364	13%
Totaal	8.025	7.818	-3%

Meeste vacatures ontstaan in detailhandel

In tabel 3.1.3 is het aantal ontstane vacatures per sector weergegeven. De meeste vacatures ontstaan vanzelfsprekend in de grootste sectoren zoals de detailhandel en zorg en welzijn. Afgezien van de omvang van de sector wordt het aantal vacatures bepaald door de uitbreidingsvraag en vervangingsvraag naar arbeid (zie box 2.1 in hoofdstuk 2).

Er is uitbreidingsvraag als de vraag naar producten en diensten toeneemt. Dat is bijvoorbeeld goed te zien aan de groei van het aantal vacatures in de bouwnijverheid. Personeelsverloop en vervanging in verband met zwangerschap en ziekte zijn het meest bepalend voor de omvang van de vervangingsvraag. Personeelsverloop is onder meer het gevolg van het vertrek van werknemers die ander werk vinden, arbeidsongeschikt worden of met pensioen gaan.

De vervangingsvraag wordt gedrukt doordat werknemers steeds later met pensioen gaan. De gemiddelde pensioenleeftijd is tussen 2006 en 2015 opgelopen van 61 jaar naar 64 jaar en 5 maanden⁹. Oorzaak van de oplopende pensioenleeftijd ligt vooral het afschaffen van VUT-regelingen en het geleidelijk verhogen van de AOW-gerechtigde leeftijd. Alleen in sterk vergrijpsde sectoren zoals de overheid en het onderwijs, blijft pensionering een belangrijke factor bij het ontstaan van vacatures. De vervangingsvraag neemt nu en volgend jaar vooral toe doordat er bij economisch herstel meer mensen van baan durven te wisselen. Bij gunstige economische ontwikkelingen verwachten werknemers dat de kans op ontslag bij een volgende werkgever klein is.

Tabel 3.1.3 Ontwikkeling aantal vacatures naar sector (aflopend gesorteerd)

Sector	Aantal ontstane vacatures per jaar (x 1.000)		
	2015	2016	2017
Detailhandel (incl. auto's)	149	145	152
Zorg en welzijn	103	112	109
Horeca	75	77	78
Specialistische zakelijke diensten	71	73	73
Industrie	63	68	68
Groothandel	56	60	61
Informatie en communicatie	37	41	42
Bouwnijverheid	30	41	41
Vervoer en opslag	36	40	41
Onderwijs	38	41	40
Verhuur en overige zakelijke diensten	27	28	27
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	27	27	27
Openbaar bestuur	23	26	25
Financiële dienstverlening	24	20	20
Overige diensten (incl. huishoudens)	18	19	18
Cultuur, sport en recreatie	15	16	16
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	13	12	13
Landbouw, bosbouw en visserij	12	13	13
Verhuur en handel van onroerend goed	7	7	7
Totaal	824	866	871

We bespreken hierna de verwachtingen voor de werkgelegenheid en vacatures voor alle sectoren in volgorde van omvang van de werkgelegenheid.

3.2. Ontwikkelingen per sector

Werkgelegenheid in de grootste sectoren (vanaf 350 duizend banen)

De meeste banen zijn er in de volgende 10 sectoren: zorg en welzijn, detailhandel, industrie, uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling, openbaar bestuur, onderwijs, de specialistische zakelijke diensten, groothandel, vervoer en opslag en horeca (zie figuur 3.2.1).

De sector zorg en welzijn is de grootste sector met bijna 1,25 miljoen werknemersbanen in 2015. De werkgelegenheid groeit in deze sector tot en met 2012. Na 2012 krimpt de werkgelegenheid als gevolg van overheidsbeleid om de groeiende zorgkosten te drukken. De grootste daling van

⁹ CBS (2016), Pensioenleeftijd voor negende jaar omhoog
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/09/pensioenleeftijd-voor-negende-jaar-omhoog>

werkgelegenheid was in de deelsector verpleging en verzorging. Diverse maatregelen hebben bijgedragen aan het temperen van de zorgkosten. Zorgverzekeraars zijn actiever bij het beheersen van de zorgconsumptie en het verhogen van het eigen risico in de zorg leidt ook tot minder zorgconsumptie. De Wet langdurige zorg (Wlz), die ingegaan is op 1 januari 2015, leidt eveneens tot minder zorguitgaven.

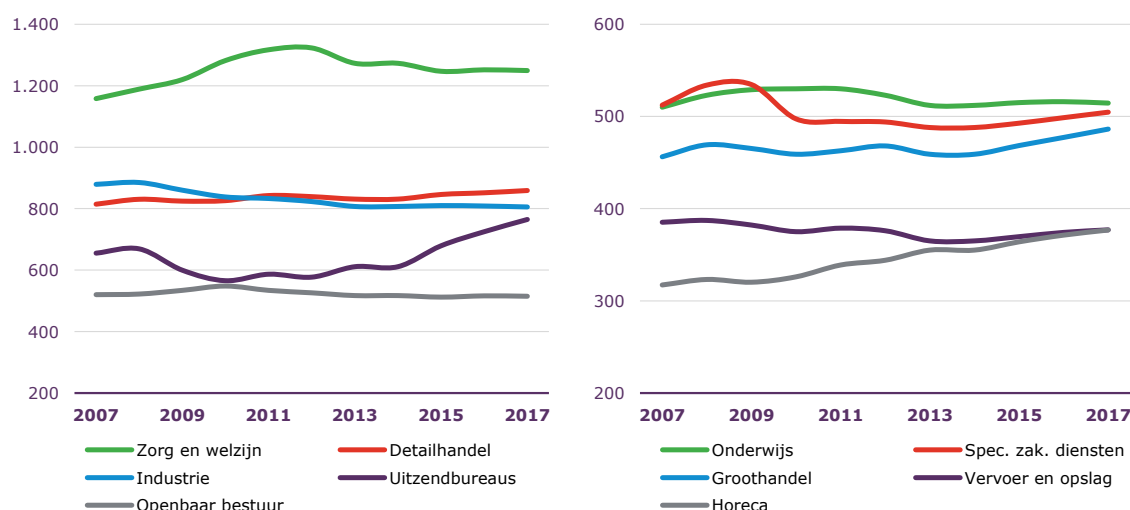
In 2016 groeit het aantal werknemers in de zorg en welzijn weer met 0,4% (5.000 banen). De groei is vooral het gevolg van meer vraag in de kinderopvang. De toenemende zorgvraag compenseert het verlies van banen in de verpleging en verzorging niet. De benodigde extra capaciteit voor de opvang van asielmigranten zorgt ervoor dat het aantal banen in het welzijnswerk niet meer krimpt.

In 2017 krimpt het aantal banen in de zorg en welzijn weer met 0,2% (-2.000 banen), grotendeels door de voortgaande krimp in de verpleging en verzorging, maar ook door afnemende werkgelegenheid in de gehandicaptenzorg en jeugdzorg.

Het aantal vacatures neemt vooral toe in de deelsector kinderopvang en peuterspeelzaalwerk. In de overige deelsectoren is het aantal vacatures vrijwel stabiel of stijgt licht. De vacatures ontstaan in die deelsectoren vooral door vervangingsvraag.

In de toekomstverkenning van de arbeidsmarkt voor de sector zorg en welzijn zijn twee scenario's geschetst voor de zorgvraag: veel vraag naar personeel en minder vraag naar personeel¹⁰. Voor onze arbeidsmarktprognose gaan we vrijwel steeds uit van een gemiddelde groei van de vraag, die tussen deze twee scenario's in ligt. Uitzondering is de deelsector kinderopvang en peuterspeelzaalwerk, daar gaan we uit van het veel vraag scenario. In tabel 3.2.1 staat de verwachte ontwikkeling van het aantal banen in de deelsectoren van zorg en welzijn.

Figuur 3.2.1 Ontwikkeling banen in de sectoren vanaf 350.000 banen (x 1.000)

Tabel 3.2.1 Ontwikkeling aantal banen in de sector Zorg en welzijn per deelsector

Sector	Aantal banen (x 1.000)			(Gemiddelde) groei		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Zorg en welzijn	1.247	1.252	1.249	-2,0%	0,4%	-0,2%
Per deelsector						
Ziekenhuizen	298	299	301	0,1%	0,5%	0,5%
Verpleging en verzorging	251	244	236	-4,1%	-2,8%	-2,9%
Geestelijke gezondheidszorg	90	90	91	0,5%	0,5%	0,4%
Gehandicaptenzorg	164	165	163	-2,7%	0,7%	-1,2%
Thuiszorg	130	133	136	-4,8%	2,2%	2,7%
Overig gezondheid	137	138	139	0,1%	0,5%	0,5%
Jeugdzorg	30	28	27	-5,4%	-5,1%	-5,4%
Kinderopvang en peuterspeelzaalwerk	76	82	84	-4,4%	6,8%	2,5%
Welzijn	72	73	73	-0,4%	2,0%	0,0%

¹⁰ Bloemendaal, I, Windt, van der, W. (2015). *Toekomstverkenning Arbeidsmarkt van verpleegkundig, verzorgend en sociaal agogisch personeel 2015-2019*. KIWA (Rijswijk) en CAOP (Den Haag).

In de deelsectoren ziekenhuizen, geestelijke gezondheidszorg en overige gezondheid (o.a. gezondheidscentra en huisartsenzorg) neemt de werkgelegenheid dit en volgend jaar licht toe met ongeveer 0,5% per jaar. Totaal gaat het dit jaar om 2.000 banen en volgend jaar om 4.000 banen extra. Er ontstaat in deze deelsectoren meer werkgelegenheid door de groeiende zorgvraag.

In de gehandicaptenzorg neemt weliswaar de vraag toe, maar door krimpende budgetten is het zorgaanbod lager. Hierdoor neemt de werkgelegenheid in 2016 licht toe met 0,7% (1.000 banen) en neemt weer af in 2017, met 1,2% (-2.000 banen).

In de verpleging en verzorging neemt het aantal banen sterk af. Deze deelsector heeft te maken met overheidsbeleid dat er van uitgaat dat zorgbehoevende mensen langer thuis wonen en daarbij zo veel mogelijk ondersteuning krijgen van het eigen sociale netwerk. Waar nodig wordt professionele verpleging, zorg en hulp in de huishouding verstrekt. Als gevolg van dit beleid krimpt in het bijzonder de dienstverlening van verzorgingshuizen aan ouderen en sluit een groot deel van deze instellingen. We verwachten dit jaar een krimp van 2,8% en volgend jaar een krimp van 2,9%, wat neer komt op een afname met 7.000 banen in 2016 en 8.000 banen in 2017.

Het aantal banen in de thuiszorg neemt in 2016 weer toe. In 2015 leidde hervormingen in de langdurige zorg tot baanverlies in de thuiszorg. De voormalige AWBZ-taken met betrekking tot huishoudelijke hulp en ondersteuning zijn sinds 2015 overgeheveld naar de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Gemeenten werden toen verantwoordelijk voor de huishoudelijke hulp en ondersteuning bij mensen thuis. Herbeoordeling van de zorgbehoefte, verlaging van de vergoeding en verhoging van de eigen bijdrage, zorgden voor beperking van de zorgvraag. Door lagere tarieven voor thuiszorg en minder zorgvraag zijn meerdere thuiszorginstellingen in financiële problemen gekomen en zijn er banen geschrapt. In december 2015 zijn extra middelen beschikbaar gesteld om verder verlies van werkgelegenheid te voorkomen. Daarnaast zal ook door de groeiende zorgvraag het aantal banen in de thuiszorg kunnen groeien. Doordat ouderen langer thuis blijven wonen, verschuift de behoefte aan verzorging, verpleging en huishoudelijke hulp geleidelijk van verzorgings- en verpleeghuizen naar de thuiszorginstellingen. Op basis van het beschikbare budget en de groeiende zorgvraag wordt verwacht dat het aantal banen dit jaar toeneemt met 2,2% en volgend jaar met 2,7%. Dit komt neer op 3.000 banen extra per jaar. Er moet wel rekening gehouden worden met onzekerheid rond de voorspoedige inzet van het beschikbare budget voor thuiszorg. Bij onderbenutting van de beschikbare middelen of bij besteding aan andere zaken dan inzet van personeel, zal de banengroei kleiner zijn dan nu verwacht wordt.

De werkgelegenheid in de jeugdzorg, kinderopvang en het welzijnswerk vertoont een wisselend beeld. In de jeugdzorg krimpt de werkgelegenheid met ruim 5% per jaar als gevolg van korting op het gemeentelijke budget. De werkgelegenheid in de kinderopvang groeit echter door verhoging van de toeslagen voor de kinderopvang. Ouders hoeven immers minder zelf bij te dragen in de kosten van kinderopvang, dat leidt tot extra vraag. Bovendien stijgt de vraag naar kinderopvang door het opleven van de economie. Het aantal werkenden groeit en de behoefte aan kinderopvang groeit mee. De instroom van asielmigranten tenslotte, zorgt voor extra banen bij de asielzoekerscentra. Deze banengroei overtreft de krimp van de werkgelegenheid in het overige welzijnswerk. Voor de drie deelsectoren samen gaan we per saldo voor dit jaar uit van een banengroei van 2,9% (5.000 banen) en voor volgend jaar van 0,3% (1.000 banen).

De detailhandel profiteert dit jaar van de groeiende koopkracht. Voor 2016 verwachten we een banengroei verwacht van 0,7% (6.000 banen) en voor volgend jaar 0,9% (7.000 banen). Consumenten besteden vooral meer door de lastenverlichtingen en het groeiende vertrouwen in de economie. Hiervan profiteren vooral de supermarkten en de detailhandel die gericht is op woningen en duurzame consumptiegoederen. De speciaalzaken in voeding en genotsmiddelen blijven onder druk staan, vooral doordat supermarkten marktaandeel innemen.

De banengroei wordt enigszins geremd door de sluiting van winkels in de afgelopen periode. Een aantal grote winkelketens, zoals V&D, Aktiesport en Perrysport gingen failliet. Op de korte termijn leidt dit tot verlies van banen, maar op de langere termijn zorgt de groei van andere detaillisten weer voor herstel van werkgelegenheid. Als oorzaak van het omvallen van een aantal traditionele winkelketens noemen marktanalisten trends waarin de vraag verschuift naar voordeelwinkels of juist naar winkels in een duurder marktsegment of die gericht zijn op een categorie klanten, bijvoorbeeld jongeren. De traditionele detailhandel verliest hierdoor marktaandeel van verschillende klantgroepen. De groei van internetverkoop draagt ook bij aan de veranderingen in het koopgedrag. Hoewel het totale marktaandeel van de internetverkoop met circa 8% in 2014¹¹ nog beperkt is, groeit het aandeel van dit verkoopkanaal sterk. Op grond van de genoemde trends kunnen we dus stellen dat de winkelsluitingen van de afgelopen periode vooral het gevolg zijn van veranderd koopgedrag en niet zo zeer van minder bestedingen.

¹¹ Detailhandel info, geraadpleegd 22 april 2016. <http://detailhandel.info/index.cfm/verkoopkanalen/webwinkels/>

Voor de handel en reparatie van auto's, in de prognose onderdeel van de detailhandel, verwachten we dat het aantal banen dit en volgend jaar gelijk blijft. De verkoop van nieuwe auto's krimpt, maar er worden wel meer 2^e hands auto's verkocht. Per saldo wordt voor de gehele autosector voor dit jaar een daling van de omzet verwacht. In de tweede helft van 2015 steeg de verkoop van nieuwe auto's even doordat mensen nog konden profiteren van fiscale voordelen die per 1 januari 2016 eindigden. Een dergelijke opleving is dit jaar afwezig. Vanaf 2017 zullen weer nieuwe fiscale regels gaan gelden die voor een stabielere markt zorgen. De groei van de verkoop wordt geremd doordat de automarkt verzadigd raakt, bovendien gaan auto's langer mee waardoor vervanging uitgesteld wordt. De 2^e hands automarkt groeide afgelopen jaar door een toenemende koopbereidheid onder consumenten en naar verwachting houdt de groei aan dit en volgend jaar. Het onderhoud aan het wagenpark blijft stabiel, het wagenpark groeit weliswaar, maar nieuwe auto's hebben minder onderhoud nodig. Hierdoor is er geen extra capaciteit voor onderhoud nodig.

De werkgelegenheid in de sector industrie toont een wisselend beeld. De werkgelegenheid in de industrie als geheel krimpt dit jaar met 0,2% (1.000 banen) en volgend jaar met 0,4% (3.000 banen). Maar de krimp verschilt per industrietak, deels door de verschillende productiviteitsgroei en deels doordat de branches in meer of mindere mate profiteren van de oplevende economie. Bedrijven die meer gericht zijn op de binnenlandse markt profiteren dit en volgend jaar van de oplevende economie en de toenemende investeringen. De meer internationaal georiënteerde bedrijven profiteren wel van de lage koers van de euro, maar worden in hun groei beperkt doordat een aantal voor de export belangrijke landen met tegenslag kampt. Zo hebben olieproducerende landen last van de lage olieprijs en stagneert de economie in de BRIC-landen deels. De economie van Brazilië en Rusland krimpt en in China zijn de groeicijfers veel lager dan in voorgaande jaren. Het aantal nieuwe vacatures groeit beperkt, vooral in de voedingsindustrie verwachten we dat er meer vacatures ontstaan.

De werkgelegenheid in de metaalindustrie groeit in 2016 en 2017 licht met 1.000 banen per jaar. De werkgelegenheid groeit door uitbereiding van de productie. In 2016 is de productiegroei van de industrie met 2,5% gelijk aan de groei van vorig jaar. Door een sterkere groei van de export is volgend jaar de groei van de industrie hoger, 2,8%. De opleving in investeringen, ook internationaal, zorgt voor een goed jaar voor de metaalindustrie. De vraag naar elektrische apparaten stijgt sterk door toenemende bedrijfsactiviteiten.

In de voedingsmiddelenindustrie blijft het aantal banen stabiel. De productie groeit in 2016 en 2017 weer met 1,5%. De daling van vorig jaar was incidenteel als gevolg van de sluiting van een grote sigarettenfabriek. De huidige groei is meer in lijn met het algemene beeld van de sector die weinig tot niet conjunctuurgevoelig is. De productiegroei wordt geheel gerealiseerd door benutting van overcapaciteit en efficiencyverbetering.

In de chemie, aardolie, farmacie en kunststofindustrie krimpt het aantal banen. Verbetering van de efficiency leidt tot een jaarlijkse krimp van 2.000 banen in 2016 en 2017. De totale productie zal in 2016 en 2017 vrijwel stabiel blijven. Hierbij staat net als vorig jaar ook dit jaar de farmacie en chemie nog onder druk. Investeringen liggen wel op een hoger peil, daarvan profiteert de kunststofindustrie. De lagere olieprijs wringt vooral in de aardolie-industrie. De industrie die aardolie als grondstof gebruikt profiteert wel van de lagere prijs. Al met al heeft de sector minder profijt van de aantrekkende economie dan de rest van de industrie.

De overige industrie profiteert van het aantrekken van de binnenlandse economie. Toch is de verwachte productiegroei onvoldoende voor banengroei, het aantal banen daalt licht door betere efficiency. In 2016 krimpt de overige industrie met 1.000 banen en volgend jaar met 2.000 banen. De toename in consumptie en het aantrekken van de woningmarkt zorgen voor meer verhuisbewegingen en woningbouw. Daardoor is meer er productie in onder andere de meubelindustrie. Het hogere producentenvertrouwen heeft ook een positief effect op investeringsbeslissingen. Per saldo wordt een productiegroei verwacht in 2016 van 1,5% en in 2017 van 1%.

In de sectoren winning van delfstoffen en nutsbedrijven, die we hier bij de overige industrie tellen, krimpt de werkgelegenheid licht. De winning van delfstoffen krimpt door de beperking van de winning van aardgas, maar dat heeft nauwelijks invloed op het aantal banen omdat de winning van aardgas niet arbeidsintensief is. Bij de nutsbedrijven krimpt het aantal banen wel dit en volgend jaar met 1.000 banen. De nutsbedrijven gaan weliswaar meer energie leveren als gevolg van de aantrekkende economie, maar kampen met niet rendabele gascentrales¹². Afgelopen jaren zijn gasgestookte elektriciteitscentrales gesloten, omdat kolengestookte centrales goedkoper produceren en als gevolg van de import van goedkope groene stroom uit Duitsland. Ook dit jaar worden naar verwachting gasgestookte centrales gesloten of in de mottenballen gezet.

Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling profiteren van het feit dat bedrijven nog terughoudend zijn met het aannemen van personeel. Met een verder toenemende bedrijvigheid zal ook in 2016 een groot

¹² Financieel Dagblad, 15 oktober 2015, *Gascentrales in voortbestaan bedreigd*.

beroep gedaan worden op de diensten van uitzendbureaus. Het aantal banen neemt hierdoor toe met 46.000. In 2017 zet de trend door, met een iets kleinere stijging van 40.000 arbeidsplaatsen. De omzet groeit naar verwachting dit jaar 8% en volgend jaar 7%. De omzet groeit door het economische herstel en doordat de sector het dienstenpakket verder verbreedt. Het aanbieden van uitzendkrachten, detachering, payrolling, en werving en selectie blijft de hoofdmoot van de dienstverlening. Maar het aantal bedrijven dat aanvullende diensten aanbiedt, zoals opleiding en training, re-integratie en ZZP-bemiddeling, groeit sterk¹³. Mogelijk profiteren de uitzendbureaus ook van de Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties (DBA). Deze wet beoogt het terugdringen van schijnzelfstandigheid. In een onderzoek door TNS geeft 67% van de ondervraagde organisaties aan dat deze wet zorgt voor meer gebruik van intermediaire organisaties.¹⁴

Bij het openbaar bestuur wordt er tijdelijk meer werkgelegenheid verwacht. In 2016 groeit het aantal banen met 0,8% (4.000 banen). In 2017 daalt de werkgelegenheid weer licht als gevolg van bezuinigingen met 0,3% (-1.000 banen). Hierbij zijn drie zaken van belang. De werkgelegenheid krimpt op termijn door het vervallen van baangaranties in 2016. Dit jaar worden er waarschijnlijk nog weinig boventallige werknemers ontslagen wegens de hoge kosten van ontslagvergoedingen. Extra banen ontstaan bij de overheid door de toestroom van asielmigranten, onder meer bij de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) en bij de gemeenten. Ook het in eigen dienst nemen van schoonmakers leidt naar verwachting tot 2.000 extra overheidsbanen in 2020. De schoonmakers worden geleidelijk overgenomen van de schoonmaakbedrijven die de werkzaamheden nu uitvoeren. De overname is over een aantal jaar verspreid in verband met de lopende contracten.

De werkgelegenheid in het onderwijs fluctueert met het aantal leerlingen. In het primair en voortgezet onderwijs daalt het aantal leerlingen trendmatig door geboortedaling afgelopen jaren. Ondanks het gegeven dat het leerlingenaantal positief wordt beïnvloed door de toestroom van asielmigranten. Dit heeft uiteraard ook effect op het aantal benodigde leerkrachten. In het HBO wordt een lichte banengroei verwacht. Dit als gevolg van de afschaffing van de basisbeurs en het investeren van het vrijkomen van geld in het hoger onderwijs. Per saldo zal het aantal banen in het onderwijs in 2016 met 0,6% groeien (1.000 banen) en in 2017 weer krimpen 0,3% (-2.000 banen). Het aantal vacatures dat ontstaat, neemt dit jaar met 3.000 toe naar 41.000 en neemt volgend jaar weer af tot circa 40.000.

De oplevende economie zorgt voor groeiende werkgelegenheid in de sector specialistische zakelijke diensten. Door de productiegroei van 2,75% in de sector zal het aantal banen van werknemers in 2016 met 1,2% (6.000 banen) toenemen. Voor 2017 wordt een vergelijkbare groei verwacht van productie en werkgelegenheid. Het gaat in deze sector onder meer om advocatenkantoren, accounts- en boekhoudbureaus, architecten- en ingenieursbureaus, onderzoekbureaus en reclamebureaus. De architecten- en ingenieursbureaus zijn voor een belangrijk deel afhankelijk van de ontwikkelingen in de bouw en de investeringsbereid van overheid en bedrijfsleven. De woningmarkt trekt duidelijk aan en het aantal aangevraagde en verstrekte bouwvergunningen neemt flink toe. Ook is er groei bij de advocatuur en notariaat. Notariskantoren profiteren van de opleving op de huizenmarkt.

Niet alle deelsectoren in de specialistische dienstverlening profiteren even sterk van de aantrekkende groei. Zo staat door verdergaande automatisering en standaardisering de vraag naar diensten van accounts- en boekhoudbureaus onder druk. Op deze diensten is echter in de afgelopen jaren al sterk bezuinigd en door het aantrekken van de economie vlakkt de krimp af.

De toenemende omzet in de groothandel zorgt voor 2,1% meer banen in 2016 (9.000 banen). Dit jaar groeit de omzet naar verwachting met 2,8%. In 2017 is de omzetgroei met 3,5% nog sterker. Daarbij groeit het aantal banen in 2017 met 1,9% (9.000 banen). De sector profiteert vooral van de toenemende groei van exportactiviteiten door de zwakkere euro. Dit betreft vooral de wederuitvoer. De binnenlandse groei mogelijkheden zijn ook goed, maar wat minder sterk dan de exportactiviteiten. Zowel de groeiende consumentenbestedingen als bedrijfsinvesteringen zorgen voor goede vooruitzichten voor de sector. Ook de opleving van de productie in de bouwnijverheid is gunstig voor de groothandel in bouwmaterialen en de (elektro-)technische groothandel.

In de sector vervoer en opslag groeit het aantal banen in 2016 met 1,3% (5.000 banen). De werkgelegenheid zal volgend jaar door verwachte efficiencyverbetering iets minder toenemen, met 0,8% (3.000 banen). De omzet groeit door de toenemende binnenlandse bedrijvigheid en bouwactiviteiten en het voor volgend jaar verwachte herstel van de wereldhandel. Daarnaast zorgt ook de aantrekkende consumentenmarkt voor omzetgroei. Doordat de consumenten meer via internet kopen, groeit ook de markt voor pakketbezorging.

In 2016 groeit de werkgelegenheid in de horeca met 2% (7.000 banen). Voor volgend jaar wordt een iets lagere groei verwacht, 1,5% (6.000 banen). Het toerisme zorgt vooral in Amsterdam en de rest van de Randstad voor groei van de omzet in de horeca. De horeca profiteert ook van de toegenomen

¹³ Ramlal, V. et al (2015). *Dynamiek en Diversiteit van Diensten*. Birch Consultants, in opdracht van de ABU, Driebergen.

¹⁴ TNS (2016). *De nieuwe wet DBA: kennis, houding en gedrag*.

bestedingen van de Nederlandse consumenten en bedrijven. De groei van het toerisme en de binnenlandse bestedingen zijn goed voor meer hotel- en restaurantbezoeken. Ook het tij voor cafés lijkt gekeerd na jarenlange afname. De omzet in traditionele cafés zal verder teruglopen, maar de cafés die hun formule wijzigen, bijvoorbeeld met uitbreiding van de eetgelegenheid, hebben groeimogelijkheden.

Werkgelegenheid in de kleine en middelgrote sectoren (minder dan 350.000 banen)

De resterende sectoren zijn: de bouwnijverheid, de informatie en communicatie (ICT), de financiële dienstverlening, schoonmaakbedrijven (incl. hoveniers), verhuur en overige zakelijke diensten, cultuur, recreatie en overige diensten, landbouw, bosbouw en visserij, verhuur en exploitatie van onroerend goed, huishoudens en extraterritoriale organisaties (zie figuur 3.2.2).

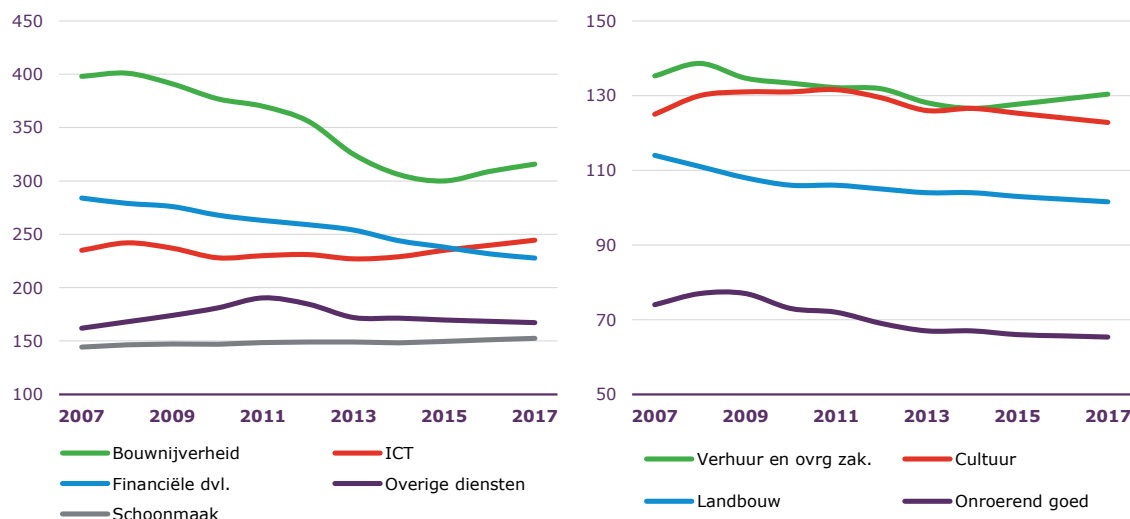
In de bouwnijverheid worden dit jaar 3% (9.000) extra banen van werknemers verwacht.

Volgend jaar een groei het aantal banen met 2,2% (7.000 banen). De sector is bezig aan een sterk herstel van de productie. Het aantal banen in de gehele sector daalde vorig jaar nog. Dit had te maken met het benutten van overcapaciteit, een afwachtende houding van werkgevers met betrekking tot het aanhouden van de gestegen vraag, en gebruik van flexibel personeel. In de bouw wordt veelvuldig gebruik gemaakt van uitzendkrachten en ZZP'ers. Mogelijk dat het aantal ZZP'ers in de bouw de komende periode wat afneemt (zie box 3.1).

De productie in de bouwnijverheid nam vorig jaar met 8% toe en voor dit jaar wordt 4% groei verwacht. Een belangrijke aanjager is de woningbouwproductie. Door de opleving van de woningmarkt is ook de verkoop van nieuwbouwwoningen toegenomen. In 2015 is het aantal woningbouwvergunningen met 30% gestegen en bij de architecten groeit de orderportefeuille. Dit betekent dat de nieuwbouw dit en volgend jaar verder zal groeien. De deelsector herstel en verbouw heeft vorig jaar nog flink kunnen profiteren van het lage btw-tarief. Verwacht wordt dat de vraag naar verbouw en onderhoud verder toeneemt door groeiende woningmarkt, ondanks het hogere btw-tarief. Dit komt mede door korte termijnontwikkelingen, zoals transformaties van kantoren naar woningen voor de huisvesting van asielzoekers.

Ook de utiliteitsnieuwbouw gaat weer aantrekken. Het aantal bouwvergunningen groeide in 2015 weer. Met het ingezette economisch herstel, nemen ook de bedrijfsinvesteringen weer toe, vooral in logistieke gebouwen. Er zal echter nog geen groei zijn in de nieuwbouw van kantoren door de grote leegstand. De sector grond-, weg- en waterbouw (gww) zal beperkt groeien. Vooral het bouwrijp maken van grond voor woningbouw zorgt voor extra productie. Door de rijksoverheid wordt echter minder geïnvesteerd in aanleg van nieuwe wegen. Ook bij provincies en gemeenten staan de uitgaven dit jaar onder druk. Het onderhoud aan wegen groeit dit jaar nog wel licht, voor volgend jaar wordt een sterkere toename verwacht.

Figuur 3.2.2 Ontwikkeling banengroei in de sectoren met minder dan 350.000 banen (x 1.000)

In de ICT zal het aantal banen fors groeien. Het aantal banen neemt dit jaar naar met 2% toe (5.000 banen) en voor 2017 wordt een vergelijkbare groei verwacht. Door de sterk groeiende vraag naar ICT-diensten en verwacht personeelsverloop neemt het aantal nieuwe vacatures dit jaar met 4.000 toe tot 41.000. In 2017 worden 42.000 nieuwe vacatures verwacht. Bedrijven hebben meer personeel nodig om in de toenemende vraag naar de ICT-diensten te voorzien. De telecommunicatie, IT en informatiedienstverlening profiteren van de aantrekkende economie en de toegenomen investeringen. Bedrijven investeren meer in ICT omdat dit een steeds belangrijker positie in de bedrijfsvoering inneemt.

De werkgelegenheid bij de radio en tv staat onder druk doordat de overheid bezuinigt op de uitgaven aan de media. Op het mediabudget, in 2013 nog € 892 miljoen, is ruim € 200 miljoen bezuinigd. Vanaf 2017 wordt nog € 50 miljoen extra bezuinigd op het mediabudget. De Rijksoverheid bezuinigt onder andere op de landelijke publieke omroep, de Wereldomroep en op het muziekcentrum van de omroep.

De werkgelegenheid in financiële dienstverlening neemt al jaren sterk af. In figuur 3.2.2 is te zien dat het aantal banen onafgebroken daalt, in 2017 zijn er naar verwachting 56.000 banen minder dan in 2007. In 2015 zijn er nog 238.000 banen in deze sector. In 2016 verdwijnen er 6.000 arbeidsplaatsen en volgend jaar verdwijnen er nog eens 4.000 arbeidsplaatsen, dit ondanks de kleine productiegroei. De belangrijkste oorzaak van de krimpende werkgelegenheid is de opkomst van de dienstverlening via internet. Steeds meer dienstverlening zoals betalingen en afsluiten van verzekeringen, gaat via de websites en het lokale kantorennet krimpt steeds verder. Veel banken hebben aangekondigd in de komende periode het personeelsbestand verder in te krimpen. Van nieuwe werkgelegenheid is nog weinig te merken. De omvang van nieuwe bedrijven, de zogenaamde *fintech startups*, is nog klein. Deze bedrijven benutten met innovatieve technieken de mogelijkheden van internet bij de financiële dienstverlening, onder andere bij het online verkopen verzekeringen. De krimp in de sector leidt tot een afname van het aantal vacatures. Er resteren vacatures als gevolg van de vervangingsvraag en de vraag naar specialisten in de ICT en data-analisten. De behoefte aan dergelijk personeel ontstaat doordat de aangepaste dienstverlening grote gegevensstromen over klantgedrag op internet oplevert, zogenaamde *big data*.

De werkgelegenheid in de overige diensten krimpt in 2016 en 2017 jaarlijks met 1.000 banen. De groeiende bestedingen aan diensten, zoals kappers en schoonheidsspecialisten zijn onvoldoende om de banenkrimp voor werknemers te voorkomen. In toenemende mate worden de diensten door ZZP'ers verricht. De werkgelegenheid in huishoudens en extraterritoriale organisaties, die we in deze sector meetellen, blijft dit en volgend jaar stabiel. De meeste werkgelegenheid is te vinden bij internationale organisaties, zoals landelijke vestigingen van de Europese Unie, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling en het Internationale Strafhof.

De werkgelegenheid in schoonmaakbedrijven en hoveniers groeit. Als gevolg van de economische groei, wordt voor dit jaar uitgegaan van een licht groeiende werkgelegenheid met 1.000 banen, en in 2017 met 2.000 banen. In de voorgaande jaren is bezuinigd op schoonmaak en onderhoud aan tuinen. De vraag naar schoonmaak- en hoveniersdiensten neemt nu weer toe omdat de toenemende bedrijvigheid ook leidt tot meer vraag naar schoonmaak en onderhoud aan tuinen en beplanting. Ook wordt door meer verhuisbewegingen als gevolg van toenemende huizenverkoop en nieuwbouw van woningen, meer geld uitgegeven aan tuinonderhoud en –aanleg. Traditioneel is het aantal vacatures in deze sector relatief groot door het grote verloop en het seizoensmatige werk bij de hoveniersbedrijven. Voor elke 10 banen ontstaan er jaarlijks gemiddeld bijna 2 vacatures. Verwacht wordt dat het relatief grote aantal vacatures nauwelijks verandert.

In de verhuur en overige zakelijke diensten neemt het aantal banen toe. Verwacht wordt er dat dit en volgend jaar 1.000 banen bijkomen door het opleven van de economie. Het aantal vacatures neemt dit jaar toe en is volgend jaar stabiel. De werkgelegenheid stond in de afgelopen jaren onder druk. Tijdens de recessie gingen er circa 10.000 banen verloren. Vooral de verhuur (roerende goederen) had last van de recessie. Verhuur en lease van personen- en bedrijfswagens, machines en kantoorapparatuur hangt sterk samen met de conjunctuur. Ook de overige zakelijke diensten hadden last de recessie, in het bijzonder reisbureaus, beveiligingsbedrijven en kantoren voor administratieve en secretariële diensten. De callcenters hadden minder last van de recessie en werkgevers in deze grote branche zijn in meerderheid positief over omzetgroei en werkgelegenheid¹⁵.

In de cultuur en recreatie krimpt de werkgelegenheid. In 2016 en 2017 wordt een verdere krimp verwacht van 1.000 banen. Het aantal vacatures neemt alleen dit jaar toe en blijft verder stabiel. Banen zijn veelal seizoensgebonden waardoor er veel personeelsverloop is. In de sector cultuur nemen de subsidies verder af, waardoor prijzen omhoog gaan of diensten niet meer aangeboden kunnen worden. Per saldo krimpt hierdoor het totale aantal banen in deze branches.

De werkgelegenheid in de landbouw, bosbouw en visserij krimpt gestaag verder. Het aantal bedrijven in de landbouwsector neemt door schaalvergroting trendmatig af. Door grotere efficiency en schaalvergroting daalt het aantal banen. In 2015 is het aantal banen van werknemers met 1.000 afgenomen. Ook in 2016 en 2017 krimpt de werkgelegenheid met 1.000 banen per jaar. De productie kan deels groeien door de toegenomen vraag, maar staat ook onder druk door dalende prijzen die het gevolg zijn van overproductie, onder ander bij veeteeltbedrijven en melkveehouderijen. Het aantal vacatures blijft stabiel bij een gemiddelde vacaturegraad van ruim 1 vacature per 10 banen. Er blijven vacatures ontstaan wegens de vervangingsvraag en vraag naar werknemers voor seizoenswerk. De sector trekt jaarlijks een groot aantal Oost-Europese werknemers aan, voornamelijk Polen.

¹⁵ CBS (2016) *Vertrouwen zakelijke dienstverleners op hoogste niveau sinds crisis*. CBS, Den Haag

Bij de huur en verkoop van onroerend goed neemt de werkgelegenheid af. Bij de woningcorporaties krimpt het personeelsbestand vanaf 2012 en verwacht wordt dat de krimp de komende jaren doorgaat. Oorzaken die door de woningcorporaties worden genoemd, zijn: de afgenomen verkoop van woningen en lagere huuropbrengsten, verdere focus op de kerntaak van woningcorporaties, efficiencyverbetering, en de lasten van de verhuurdersheffing¹⁶. Bij makelaarsbedrijven is de werkgelegenheid al vanaf 2010 afgenomen door de stagnatie op de woningmarkt. Inmiddels trekt de woningmarkt weer aan en neemt de verkoop van woningen sterk toe. Per saldo kan de groei van werkgelegenheid bij makelaars het banenverlies bij de woningcorporaties goedmaken, waardoor in 2016 en 2017 het aantal banen in de sector stabiel blijft.

Sterke banengroei zelfstandigen vlakt wat af in 2016 en 2017

In de afgelopen 10 jaar groeide het aantal banen van zelfstandigen van 1,7 miljoen naar ruim 2,1 miljoen, een groei van gemiddeld 2,5% per jaar. Het gaat hierbij om banen van zelfstandigen met personeel (ZMP) en zelfstandigen zonder personeel (ZZP). De sterke groei van het aantal banen van zelfstandigen vlakt naar verwachting wat af: in 2016 groeit het aantal nog met 21.000 en volgend jaar met 26.000.

De groei bij zelfstandigen betreft grotendeels banen van ZZP'ers. Het aantal ZZP'ers groeide de afgelopen 10 jaar van 677 duizend naar ruim 1 miljoen, dat is gemiddeld 5% per jaar. Het aantal ZZP'ers groeit tijdens hoogconjunctuur door de grote vraag naar arbeid, om tijdens de volgende recessie meestal weer te krimpen. Tijdens de afgelopen recessie groeide het aantal ZZP'ers door. Dat kan duiden op een trendbeuk, bijvoorbeeld als gevolg van de toegenomen behoefte van bedrijven aan flexibele arbeid en een groeiende hang van mensen naar ondernemerschap. Maar waarschijnlijk speelden er ook negatieve factoren een rol: werkzoekenden met matige baankansen zoals ouderen, kiezen vaker voor een start als ondernemer en werknemers stappen min of meer onvrijwillig over naar ondernemerschap. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de huishoudelijke hulpen van thuiszorgorganisaties, die na ontslag verder werken als afhulp. Opvallend is ook de groei van het aantal werknemers dat na pensionering verder gaat als ZZP'er.

In 2016 en 2017 zal het aantal ZZP'ers naar verwachting met 1,2% toenemen, dat zijn jaarlijks 12.000 á 13.000 personen (zie tabel 3.2.2). In absolute aantallen groeit het aantal ZZP'ers het meest in de specialistische zakelijke diensten, in die sector werken ook de meeste ZZP'ers. Procentueel is deze groei met 1,6% iets hoger dan de gemiddelde groei. In de ICT is de procentuele groei het grootst, in beide jaren 3,9%. In de landbouw neemt het aantal ZZP'ers af als gevolg van schaalvergroting.

Tabel 3.2.2 Ontwikkeling aantal ZZP'ers per sector

Sector	Groei x 1.000			Groei in %		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Specialistische zakelijke diensten	9	3	3	5,1%	1,6%	1,6%
Informatie en communicatie	2	2	2	3,1%	3,9%	3,9%
Bouwnijverheid	1	3	2	0,7%	2,5%	2,0%
Cultuur, sport en recreatie	2	2	2	2,6%	2,5%	2,5%
Overige diensten (incl. huishoudens)	2	2	2	2,6%	2,4%	2,3%
Zorg en welzijn	0	0	1	-0,1%	0,4%	1,5%
Detailhandel (incl. auto's)	1	1	0	0,8%	0,8%	0,6%
Onderwijs	6	0	0	10,1%	-0,1%	0,0%
Industrie	1	0	0	1,7%	-0,4%	-0,2%
Landbouw, bosbouw en visserij	6	-1	-1	10,7%	-1,5%	-1,5%
Overige sectoren	6	1	1	2,8%	0,5%	0,7%
Totaal	34	12	13	3,4%	1,2%	1,2%

De lagere groeiverwachting van het aantal ZZP'ers is deels gebaseerd op de verwachte effecten van invoering van de Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties (Wet DBA) en deels op het effect van economisch herstel en de grotere kans om een baan in loondienst te vinden. Met invoering van de Wet DBA is de verklaring geen arbeidsrelatie (VAR) afgeschaft. Met de VAR waren de opdrachtgevers vrijwel altijd gevrijwaard van het inhouden en afdragen van sociale verzekeringspremies en loonbelasting. Met de DBA is ook de opdrachtgever verantwoordelijk voor de juistheid van de arbeidsrelatie (zie box 3.1).

Uit recent onderzoek blijkt onder andere dat: 72% van de opdrachtgevers denkt meer financieel risico te lopen door eventuele naheffing van sociale lasten en boetes, 28% verwacht minder gebruik gaan te maken van ZZP'ers en 67% verwacht meer gebruik te maken van intermediaire organisaties zoals

¹⁶ Sanders, J. et al (2014), *Arbeidsmarktverkenning woningcorporaties*. TNO, Leiden.

uitzendbureaus en 88% van de ZZP'ers verwacht dat het door het afschaffen van de VAR moeilijker wordt om nieuwe opdrachten te krijgen¹⁷.

Het werkelijke effect van de Wet DBA op de ontwikkeling van het aantal ZZP'ers is nog niet goed te overzien. Het is onzeker of en zo ja hoe groot de verwachte terugval van het aantal opdrachten aan ZZP'ers werkelijk wordt. De prognose van de groei van het aantal ZZP'ers in deze arbeidsmarktprognose is daarom met meer onzekerheid omkleed dan normaal.

Box 3.1. De Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties (DBA) en terugdringen van schijnzelfstandigheid

De VAR is afgeschaft

Met de verklaring geen arbeidsrelatie (de VAR) konden de opdrachtnemers zoals ZZP'ers bij hun opdrachtgever hun status als ondernemer aantonen. De opdrachtgever was dan gevrijwaard van het inhouden en afdragen van sociale verzekeringspremies en loonbelasting. Door invoering van de Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties (DBA) per 1 mei 2016 is de VAR afgeschaft. Het belangrijkste verschil tussen VAR en DBA is dat nu ook de opdrachtgever verantwoordelijk is voor de juistheid van de arbeidsrelatie en naheffingen van de Belastingdienst krijgt als achteraf blijkt dat de arbeidsrelatie een dienstverband is.

Modelovereenkomst vervangt de VAR

In plaats van de VAR kunnen opdrachtgevers en opdrachtnemers (ZZP'ers) nu een modelovereenkomst van de Belastingdienst gebruiken om zekerheid te krijgen over de aard van de relatie. Op de site van de Belastingdienst staan een aantal voorbeelden van modelovereenkomsten. In deze modelovereenkomsten staan een aantal verplichte artikelen (geel gemarkeerd). Bij aanpassing van de modelovereenkomst aan de eigen situatie mogen de verplichte artikelen niet gewijzigd worden en er mag niets in het contract staan dat in strijd is met de geel gemarkeerde artikelen. De zelfstandigheid van de opdrachtnemer wordt bevestigd in de modelovereenkomsten 'Geen werkgeversgezag' en 'Vrije vervanging'. Zo luidt artikel 2.4 van 'Geen werkgeversgezag': '... de opdrachtnemer verricht de overeengekomen werkzaamheden naar eigen inzicht en zonder toezicht of leiding van opdrachtgever...'. In de modelovereenkomst 'Vrije vervanging' is benadrukt dat er geen plicht is tot persoonlijke arbeid, in artikel 4 staat: 'Het staat de opdrachtnemer vrij zich bij de werkzaamheden te laten vervangen door een ander.'

Modelovereenkomst is niet verplicht

Opdrachtgevers en opdrachtnemers kunnen hun overeenkomst van opdracht laten toetsen door de belastingdienst, maar zijn dat niet verplicht. Net zoals de VAR niet verplicht was. Voor situaties waarin de zelfstandigheid overduidelijk is, is een door de Belastingdienst beoordeelde overeenkomst overbodig. Voor situaties waarin de zelfstandigheid overduidelijk is, kunnen opdrachtgever en opdrachtnemer een door de belastingdienst beoordeelde overeenkomst niet nodig vinden. Een fysiotherapeut met een eigen praktijk zal het bijvoorbeeld waarschijnlijk niet nodig vinden om een overeenkomst met zijn patiënten te sluiten. Voor een bouwtimmerman die een opdracht van een bouwbedrijf krijgt, kan een overeenkomst wel handig zijn. Te meer als het bouwbedrijf ook timmerlieden in loondienst heeft. In dergelijke situaties kan uit de overeenkomst duidelijk worden wat het onderscheid is tussen de zelfstandige bouwtimmerman en de werknemers van de opdrachtgever.

Schijnzelfstandigheid

De Wet DBA is vooral bedoeld om de Belastingdienst meer mogelijkheden te bieden om schijnzelfstandigheid aan te pakken. In de praktijk komen regelmatig situaties voor waarbij een overeenkomst van opdracht naar inhoud meer een dienstverband is. Bijvoorbeeld omdat de opdrachtgever niet alleen het eindresultaat van de opdracht bepaalt, maar ook de werkwijze, de volgorde van de werkzaamheden en daarbij toezicht houdt en de uitvoering controleert. Of omdat de opdrachtnemer geen andere opdrachtgevers heeft, zich niet mag laten vervangen, niet vrij is om opdrachten te weigeren en niet zonder overleg vakantie kan opnemen. De Belastingdienst zal bij schijnzelfstandigheid alsnog de sociale verzekeringspremies en loonbelasting van de ZZP'er vorderen. Onder de oude wetgeving was de opdrachtgever op grond van de VAR vrijwel altijd gevrijwaard van naheffingen.

Oordeel van de rechter

De grens tussen een overeenkomst van opdracht en de arbeidsovereenkomst blijkt in de praktijk dun en lastig aan te tonen. Vaak wordt de rechter om een oordeel gevraagd bij een conflict over de aard van de arbeidsrelatie. Vooral het bestaan van een gezagsverhouding is een belangrijk aspect bij de beantwoording van de vraag of er sprake is van een arbeidsovereenkomst⁸. Bij het oordeel houdt de rechter in ieder geval rekening met:

- de bedoeling van de partijen;
- de wijze van betaling (bijvoorbeeld een vast bedrag per maand, of 'uurtje factuurtje');
- de mate van zelfstandigheid van de opdrachtnemer ten aanzien van de inhoud, uitvoering en indeling van het werk;
- of er andere opdrachtgevers zijn;
- of de omvang van het werk vooraf is bepaald.

Belastingdienst tot mei 2017 terughoudend bij handhaving wet DBA

Om de overgang van het werken met de VAR naar werken met modelovereenkomsten zo soepel mogelijk te laten verlopen is door het Ministerie van Financiën een transitieplan opgesteld. In dit plan is onder meer aangegeven dat de Belastingdienst tijdens de zogenoemde implementatiefase, van 1 mei 2016 tot 1 mei 2017, terughoudend is met handhaven, zich beperkt tot waarschuwen en geen boetes zal opleggen. De Belastingdienst gebruikt de periode tot 1 mei 2017 om ZZP'ers en hun opdrachtgevers te informeren en adviseren over de nieuwe wetgeving. Dit wil overigens niet zeggen dat er over de implementatiefase geen naheffingen opgelegd kunnen worden: als achteraf blijkt dat er in die periode een dienstverband was, dan kan de Belastingdienst bij de opdrachtgever (in casu de werkgever) de niet ingehouden premies en loonbelasting vanaf 1 mei 2016 navorderen.

a) Krommenacker, E. van den (2013). *Rechtspraak, HR Rendement 12-2013, pagina 16*.

¹⁷ TNS (2016). *De nieuwe wet DBA: kennis, houding en gedrag*.

4. Regionale ontwikkelingen arbeidsmarkt in 2016-2017

In dit hoofdstuk ligt de nadruk op ontwikkelingen in de 35 arbeidsmarktregio's. We vertalen de landelijke prognoses van de vraag naar arbeid en bevolking naar verwachtingen per arbeidsmarktregio. Omdat we daardoor te maken krijgen met kleinere aantallen en er ook over een minder lange periode statistisch materiaal aanwezig is, zijn de regionale prognoses met meer onzekerheden omgeven dan de landelijke prognose en daarmee minder robuust. De regionale prognoses kunnen wel gebruikt worden als indicaties.

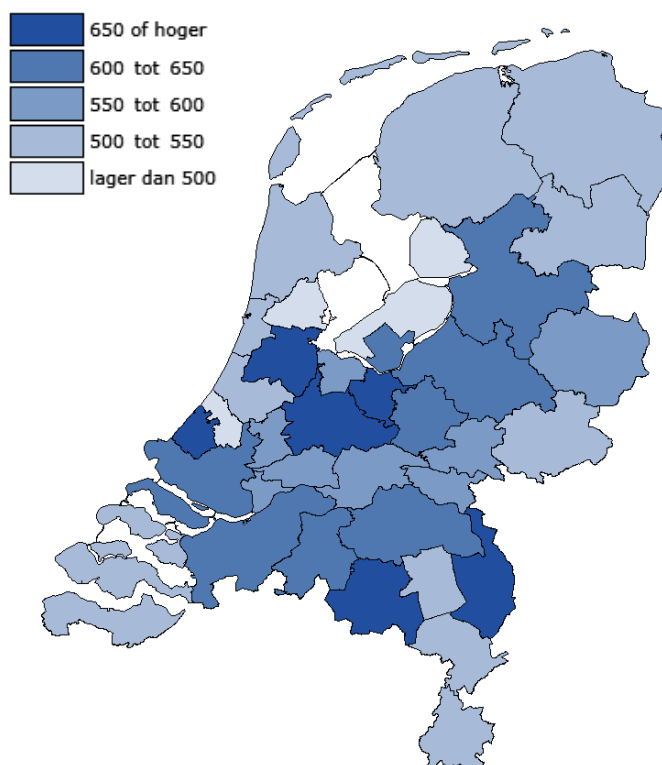
In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens aan de orde: de ontwikkelingen in de regionale vraag naar arbeid (4.1), het regionale arbeidsaanbod (4.2) en het regionale aantal WW-uitkeringen (4.3). Bij de ontwikkelingen in vraag maken we gebruik van de ontwikkelingen in sectoren, waarbij de 19 sectoren uit de landelijke prognose zijn samengevoegd tot zeven brede economische sectoren (zie bijlage 2). De regio's verdelen we in vier typen, zoals gebruikelijk in de UWV-Arbeidsmarktprognose (zie bijlage 3):

- Sterk verstedelijkte regio's, zoals Groot Amsterdam en Rotterdam
- Regio's nabij de grote steden, zoals Amersfoort en Zaanstreek
- Regio's rond de Randstad, zoals Zuidoost-Brabant en Regio Zwolle
- Decentraal gelegen regio's, zoals Zuid-Limburg en Groningen.

4.1. Regionale ontwikkeling banen

In 2015 nam de werkgelegenheid toe in alle arbeidsmarktregio's en deze ontwikkeling zet zich voort in 2016 en 2017. De mate waarin een arbeidsmarktregio profiteert van de economische groei hangt af van de sectorverdeling in de regio en de ontwikkelingen in de (beroeps)bevolking. De ontwikkeling van sectoren kan echter wel verschillen tussen de regio's, bijvoorbeeld vanwege de nationale of internationale oriëntatie van bedrijven en de ligging nabij landsgrenzen of bij belangrijke economische centra zoals Schiphol. In deze paragraaf laten we zien in welke regio's de werkgelegenheid het sterkst en het minst sterk groeit, maar eerst gaan we in op de werkgelegenheidsfunctie van de regio's.

Figuur 4.1.1 Werkgelegenheidsfunctie in 2015

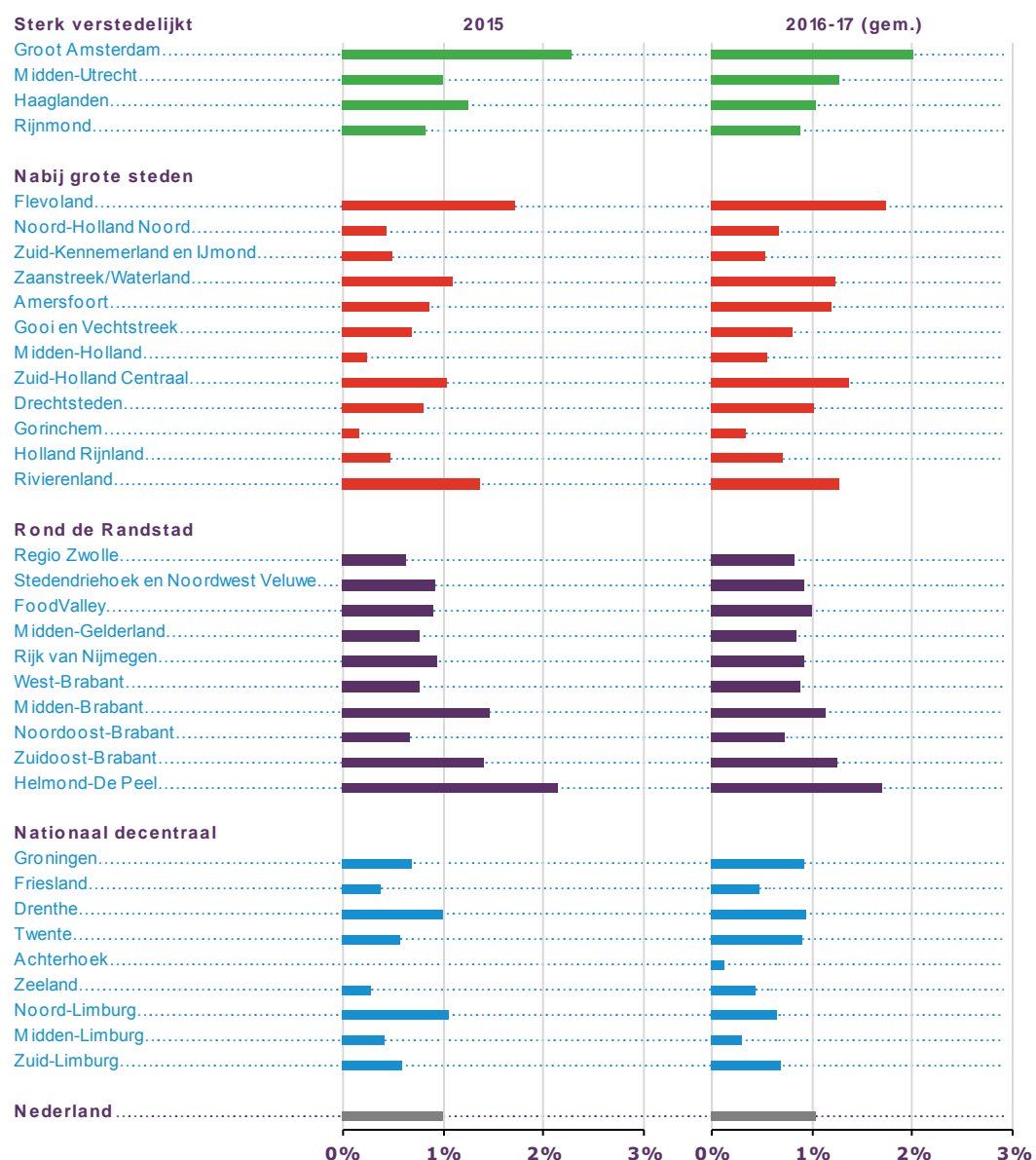
De concentratie van werkgelegenheid is zichtbaar in figuur 4.1.1 aan de hand van het begrip werkgelegenheidsfunctie. De werkgelegenheidsfunctie geeft het aantal banen per duizend inwoners van 15 t/m 74 jaar weer: hoe hoger het cijfer, hoe groter het belang van de regio voor de werkgelegenheid.

De verstedelijkte regio's zoals Groot Amsterdam, Haaglanden en Midden Utrecht hebben een hoge werkgelegenheidsfunctie. Maar ook de regio's Amersfoort, Noord-Limburg en Zuidoost-Brabant zijn belangrijke regio's voor de werkgelegenheid. Regio's met een lage werkgelegenheidsfunctie zijn de Zaanstreek/Waterland, Flevoland en Zuid-Holland Centraal. Dit zijn regio's waar veel mensen wonen maar niet werken. Veel inwoners van deze regio's werken in de nabij gelegen grote steden. Zo werkt een groot deel van de bewoners in Flevoland in Groot-Amsterdam of Utrecht. Voor de inwoners van de decentrale gebieden is de afstand naar de regio's met een hoge werkgelegenheidsfunctie vaak te ver, zij zijn vooral aangewezen op de werkgelegenheid in de eigen regio. Dit geldt bijvoorbeeld voor de regio's Zuid-Limburg en Groningen.

Sterke banengroei in Groot Amsterdam, Flevoland en Helmond-De Peel

In de arbeidsmarktregio's Groot Amsterdam, Flevoland en Helmond-de Peel nam de werkgelegenheid in 2015 bovengemiddeld toe en zijn ook de vooruitzichten voor 2016 en 2017 gunstiger dan voor heel Nederland (figuur 4.1.2 en figuur 4.1.3).

Figuur 4.1.2 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) per arbeidsmarktregio

Groot Amsterdam profiteert vooral van de groei in de zakelijke dienstverlening (zoals de ICT) **en de consumentendiensten** (onder andere de detailhandel en horeca). Veel bedrijven hebben hun hoofdkantoor in Amsterdam en daarmee wordt Amsterdam ook weer aantrekkelijker voor andere bedrijven. Het toenemende toerisme stimuleert de werkgelegenheid in de horeca en musea en de nabijheid van Schiphol zorgt voor banen in de distributie. Het aantal banen in de bouw neemt toe door de aantrekkende woningmarkt.

De zakelijke dienstverlening is ook de motor achter de werkgelegenheidsgroei in Flevoland.

Flevoland kent een sterke uitzendbranche en een sterke groei van consumentendiensten door een bovengemiddelde groei van de bevolking. Daarnaast neemt in deze regio het aantal banen toe in de bouw door het herstel van de woningmarkt. Ook neemt het aantal banen in de industrie toe dankzij de aanwezigheid van veel logistieke centra en groothandels die profiteren van de bedrijvigheid rond Groot-Amsterdam. De regio wordt langzamerhand minder afhankelijk van de werkgelegenheid in aangrenzende regio's.

Helmond-de Peel profiteert van de goed ontwikkelde hightech industrie in de omgeving. Deze regio vormt samen met Zuidoost-Brabant een aantrekkelijk vestigingsgebied voor technologische bedrijven waardoor de werkgelegenheid in de zakelijke dienstverlening toeneemt.

De toename van de werkgelegenheid is het grootst in de sterk verstedelijkte regio's, met uitzondering van de regio Rijnmond. De **banengroei in Rijnmond ligt iets lager dan het landelijke gemiddelde**. De focus ligt in Rijnmond op industrie, op de productie van goederen in het havengebied. In deze sector zal de groei van de productie zich eerst vertalen in een hogere arbeidsproductiviteit en in minder mate in banengroei.

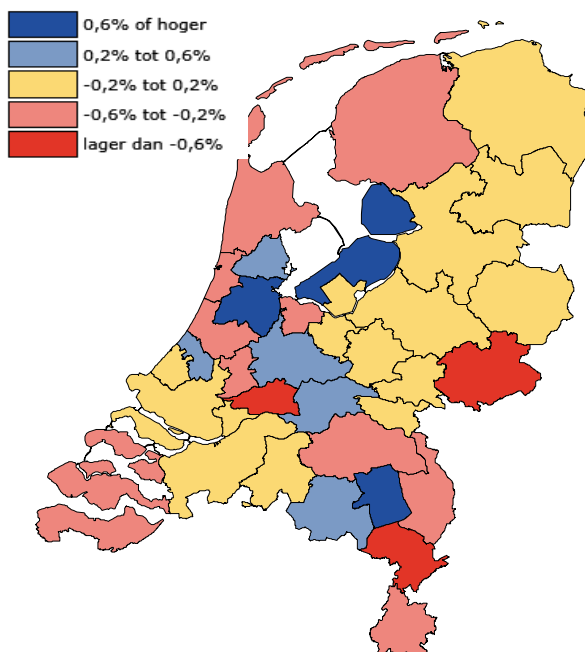
De banengroei is ook wat hoger dan gemiddeld in vijf andere arbeidsmarktregio's.

In Rivierenland is dat vanwege de zakelijke dienstverlening, distributie en bouw. Zuidoost-Brabant profiteert van de hightech industrie en zakelijke en logistieke diensten. In de Zaanstreek is er banengroei in de zakelijke diensten en deze regio lift ook mee op de gunstige ontwikkelingen in Groot-Amsterdam. Haaglanden kent een toename van de zakelijke dienstverlening, maar wel een verlies van ICT-banen. In Midden-Utrecht maken de zakelijke dienstverlening zoals uitzendbedrijven en de ICT een sterke groei door.

Banengroei blijft achter in Midden-Limburg, de Achterhoek en Gorinchem

De banengroei blijft in de decentrale regio's achter in vergelijking met de rest van Nederland (figuur 4.1.3). **De Achterhoek, Gorinchem, en Midden-Limburg hebben te maken met een afname van de bevolking** wat negatieve gevolgen heeft voor de consumptieve bestedingen en voor de budgetten voor de collectieve sector (overheid, onderwijs en zorg en welzijn).

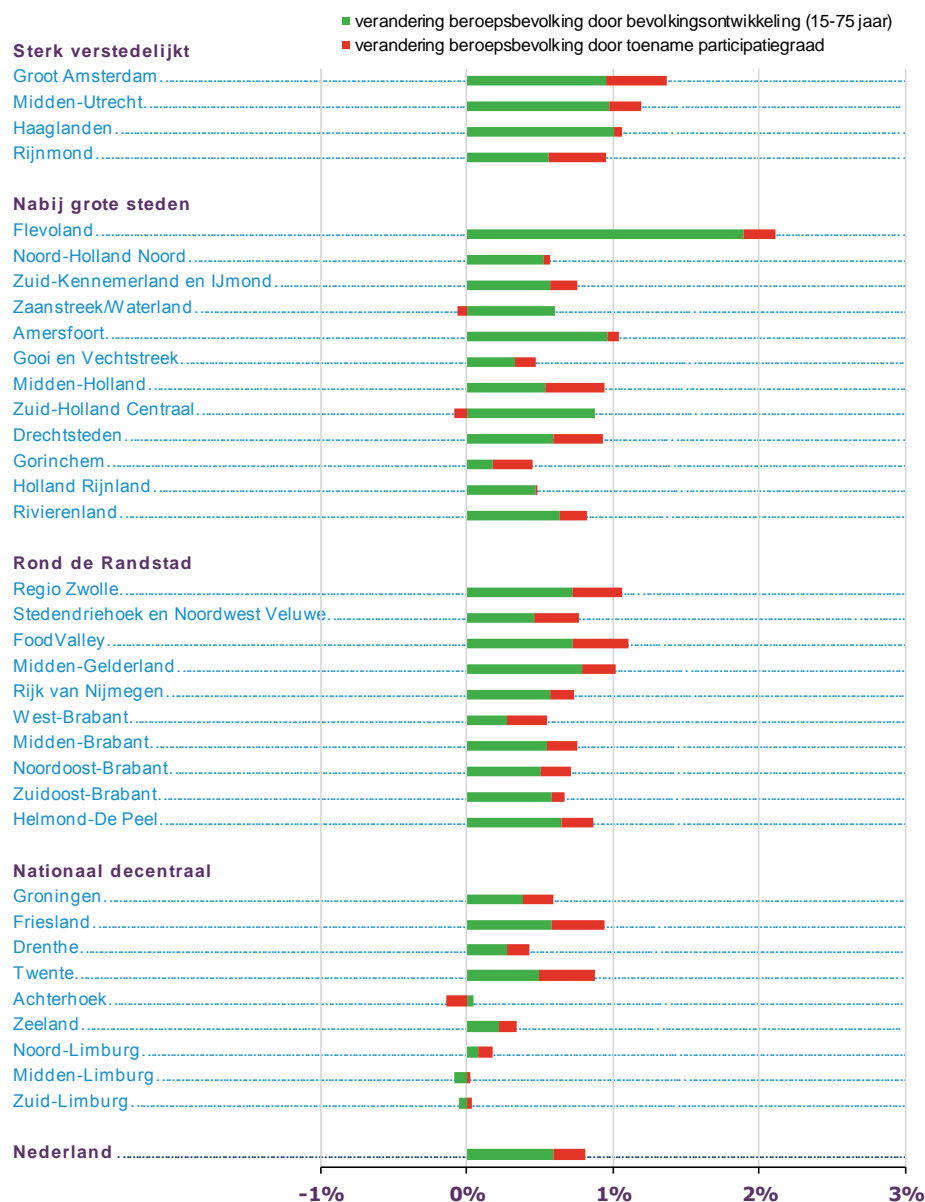
Figuur 4.1.3 Ontwikkeling banen van werknemers 2016-2017: afwijking arbeidsmarktregio ten opzichte van het landelijk gemiddelde (in % per jaar)

4.2. Regionale ontwikkeling beroepsbevolking

De beroepsbevolking neemt de komende twee jaar in omvang toe. De ontwikkeling kan voor een arbeidsmarktregio afwijken van het landelijke beeld door verschillen in groei van de regionale potentiële beroepsbevolking en de regionale arbeidsparticipatie (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2 Verwachte ontwikkeling beroepsbevolking gemiddeld per jaar (2016-2017)

In bijna alle arbeidsmarktregio's neemt de beroepsbevolking toe. De beroepsbevolking groeit het sterkst in Flevoland. In deze provincie groeit de beroepsbevolking vooral door een groot vestigingsoverschot. In de afgelopen 30 jaar is het aantal inwoners ruimschoots verdubbeld, van 180.000 naar ruim 400.000. Ter vergelijking, in de regio Zeeland groeide de bevolking in die periode van 355.000 naar 380.000 inwoners.

4.3. Regionale ontwikkeling WW-uitkeringen

In alle arbeidsmarktregio's daalt het aantal WW-uitkeringen tussen 2015 en 2017 en ook het WW-percentage (het aantal WW-uitkeringen als percentage van de beroepsbevolking) neemt af. De regionale ontwikkeling van het aantal WW-uitkeringen hoeft niet samen te gaan met de regionale ontwikkeling van de werkgelegenheid. Inwoners kunnen namelijk in een andere regio werkzaam zijn (pendel), dit speelt met name rond de grote steden waar veel werkgelegenheid aanwezig is. Daarnaast kunnen de werklozen andere kenmerken hebben wat betreft opleiding en werkervaring dan gevraagd wordt voor de banen in de eigen regio. In absolute aantallen daalt het aantal WW-uitkeringen in twee jaar tijd het sterkst in Groot-Amsterdam, Midden-Utrecht, West- en Noordoost-Brabant en Groningen.

Tabel 4.3 Aantal WW-uitkeringen naar arbeidsmarktregio (eind 2015-2017)

	Aantal WW-uitkeringen (x 1.000)			WW-percentage			mutatie in %-punt
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2016-'17
Sterk verstedelijkt	103	99	93	4,6%	4,4%	4,1%	-0,5%
Groot Amsterdam	28	26	24	4,2%	3,9%	3,5%	-0,6%
Midden-Utrecht	19	18	16	4,1%	3,8%	3,4%	-0,7%
Haaglanden	19	19	18	4,8%	4,6%	4,4%	-0,4%
Rijnmond	37	36	35	5,4%	5,2%	4,9%	-0,4%
Nabij grote steden	93	86	79	4,4%	4,0%	3,6%	-0,7%
Flevoland	11	10	9	5,5%	4,9%	4,4%	-1,1%
Noord-Holland Noord	14	12	11	4,0%	3,7%	3,3%	-0,7%
Zuid-Kennemerland en IJmond	9	8	7	4,1%	3,8%	3,5%	-0,6%
Zaanstreek/Waterland	8	7	6	4,4%	4,0%	3,7%	-0,7%
Amersfoort	8	7	7	4,4%	4,0%	3,7%	-0,7%
Gooi en Vechtstreek	6	5	5	4,6%	4,1%	3,7%	-0,8%
Midden-Holland	4	4	4	4,2%	4,0%	3,6%	-0,6%
Zuid-Holland Centraal	8	8	7	4,1%	4,0%	3,8%	-0,4%
Drechtsteden	7	6	6	4,8%	4,4%	4,0%	-0,9%
Gorinchem	3	3	2	3,9%	3,5%	3,1%	-0,8%
Holland Rijnland	11	11	10	4,0%	3,7%	3,4%	-0,5%
Rivierenland	6	5	5	4,7%	4,2%	3,7%	-0,9%
Rond de Randstad	128	119	109	5,2%	4,8%	4,4%	-0,8%
Regio Zwolle	15	14	13	5,5%	5,1%	4,6%	-0,9%
Stedendriehoek en Noordwest Veluwe	16	16	15	5,3%	5,0%	4,6%	-0,6%
FoodValley	7	6	6	4,1%	3,7%	3,3%	-0,7%
Midden-Gelderland	12	11	10	5,7%	5,4%	4,9%	-0,8%
Rijk van Nijmegen	9	8	8	5,2%	4,8%	4,5%	-0,7%
West-Brabant	20	19	17	5,6%	5,2%	4,8%	-0,8%
Midden-Brabant	13	12	11	5,3%	4,7%	4,3%	-1,0%
Noordoost-Brabant	16	15	13	5,0%	4,5%	4,1%	-0,9%
Zuidoost-Brabant	13	12	11	4,9%	4,4%	4,0%	-0,9%
Helmond-De Peel	7	7	6	5,6%	4,9%	4,4%	-1,2%
Nationaal decentraal	117	109	100	5,6%	5,2%	4,7%	-0,8%
Groningen	20	19	18	5,3%	5,0%	4,5%	-0,8%
Friesland	20	19	18	6,1%	5,8%	5,4%	-0,7%
Drenthe	9	9	8	6,6%	6,0%	5,4%	-1,1%
Twente	18	17	16	5,5%	5,2%	4,8%	-0,8%
Achterhoek	8	7	6	5,2%	4,6%	4,1%	-1,1%
Zeeland	9	8	7	4,6%	4,1%	3,7%	-0,8%
Noord-Limburg	9	8	8	6,3%	5,9%	5,4%	-0,9%
Midden-Limburg	7	6	6	5,4%	5,1%	4,7%	-0,7%
Zuid-Limburg	16	15	14	5,2%	4,9%	4,5%	-0,7%
Buitenland/onbekend	5	5	5				
Nederland	446	417	387	5,0%	4,7%	4,3%	-0,7%

5. Ontwikkelingen op de middellange termijn

5.1. Samenvatting

In dit hoofdstuk gaan we in op de verwachte gemiddelde ontwikkelingen van de conjunctuur en de arbeidsmarkt in de periode 2018-2021. Een specifiek verloop van de conjunctuur op de middellange termijn is niet betrouwbaar in te schatten. De informatie in dit hoofdstuk is meer een doorkijk naar de komende jaren dan een echte prognose.

Groei van economie en productie gematigd in de komende jaren

De economie, beroepsbevolking en werkgelegenheid groeien op middellange termijn met lagere cijfers dan voor de recessie. Het CPB verwacht dat de economie in de periode 2018-2021 per jaar met gemiddeld 1,8% groeit (zie tabel 5.1). De groei van consumptie is laag in deze periode. De huishoudens besteden gemiddeld 1% per jaar meer doordat de koopkracht nauwelijks groeit. De koopkracht van werkenden groeit jaarlijks met 0,1%, terwijl de koopkracht van uitkeringsgerechtigden jaarlijks met 0,2% krimpt.

De overheidsconsumptie groeit 1,3% per jaar. Deze verwachting is gebaseerd op ongewijzigd beleid. De overheidsbestedingen groeien vooral door demografische ontwikkelingen. Uitgaven aan onderwijs dalen, door afnemende leerlingenaantallen, maar de uitgaven aan zorg nemen toe door de vergrijzende bevolking. Het totale uitkeringsvolume groeit per saldo niet. Tegenover een beperkte groei van AOW-uitkeringen en bijstandsuitkeringen, staat een forse krimp van werkloosheids- en Wajonguitkeringen. De beroepsbevolking groeit naar verwachting door, deels doordat de bevolking groeit maar ook door de toenemende arbeidsparticipatie van 55-plussers.

Banengroei vooral in de marktsectoren

Omdat de productiegroei sterker is dan de groei van de van de arbeidsproductiviteit, zijn er jaarlijks extra mensen nodig voor de realisatie van de groeiende productie. De groei van de werkgelegenheid is in de periode 2018-2021 met 0,8% per jaar vergelijkbaar met de gemiddelde groei vanaf 2006, maar lager dan in de periode 1998-2005 (zie tabel 5.1). De werkgelegenheidsgroei van werknemers is wat lager dan gemiddeld (0,7%) en bij zelfstandigen hoger dan gemiddeld (1,2%). De werkgelegenheid groeit in de marktsector sterker dan in de collectieve sector.

Tabel 5.1 Ontwikkeling economie en arbeidsmarkt 1998-2021

Periode	Mutaties per jaar			
	1998-2005	2006-2013	2014-2017	2018-2021
Volume BBP en bestedingen				
Economische groei (BBP)	2,5%	0,8%	1,7%	1,8%
Consumptie huishoudens	2,4%	-0,3%	1,3%	1,0%
Consumptie overheid	2,8%	2,5%	0,5%	1,3%
Investerings (inclusief voorraden)	1,6%	-0,7%	5,0%	2,7%
Beroepsbevolking	-	0,9%	0,4%	0,4%
Banen				
Totaal	1,0%	0,8%	0,8%	0,8%
Banen werknemers	1,4%	0,4%	0,7%	0,7%
Banen zelfstandigen	-0,5%	2,5%	1,2%	1,2%
Banen marktsector	1,1%	0,1%	1,2%	0,9%
Banen collectieve sector	2,4%	1,2%	-0,7%	0,4%
Vacatures	2,4%	-4,1%	8,8%	0,5%

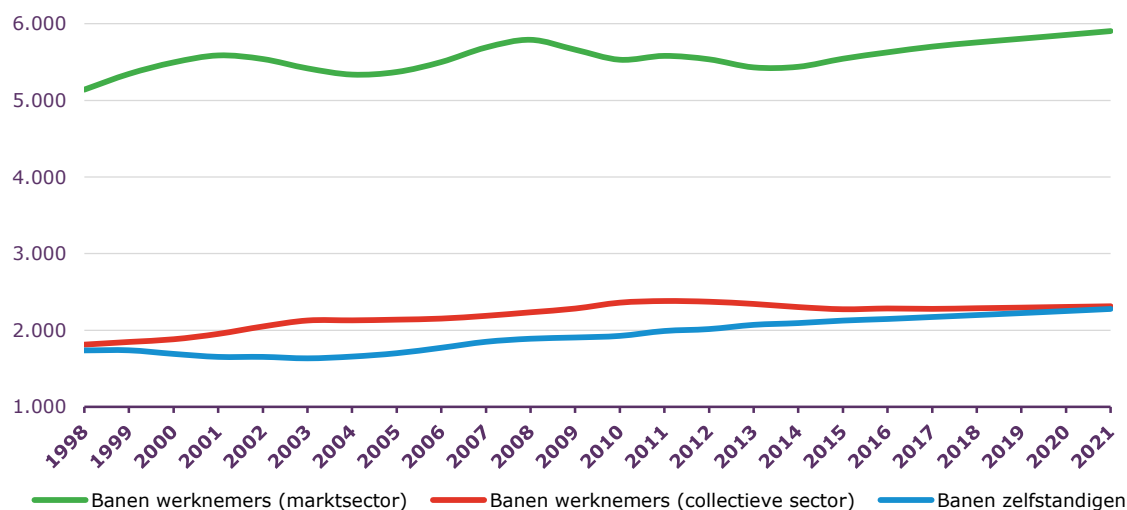
^{a)} Bron: CPB, Middellange termijnverkenning 2018-2021.

^{b)} Bron: CBS, vanaf periode 2014-2017 Prognose Panteia en UWV.

Doordat de verwachte productiegroei vooral in de marktsectoren plaatsvindt, zal de banengroei ook vooral in de marktsectoren zijn. In de collectieve sector groeit het aantal banen vooral in de zorg, maar in

het openbaar bestuur is er geen groei en in het onderwijs krimpt het aantal banen. Het aantal banen van zelfstandigen, vooral van ZZP'ers, groeit gestaag door maar minder sterk dan in de periode 2006-2013.

Figuur 5.1 Ontwikkeling aantal banen werknemers en zelfstandigen 1998-2021

Bij elke prognose is er onzekerheid, ook in de komende jaren zijn er zaken die de ontwikkeling van de Nederlandse economie en werkgelegenheid beïnvloeden. Bijvoorbeeld: een nieuwe wereldwijde financiële crisis, een harde landing van de Chinese economie of een nieuwe eurocrisis. Dergelijke ontwikkelingen hebben een grote impact op de wereldhandel en dus ook op de Nederlandse economie. Afgezien van onvoorspelbare crisissituaties, kunnen ook de uitgangspunten van de prognose beter of slechter uitpakken. Zo kunnen bijvoorbeeld de voor Nederland relevante wereldhandel sterker of minder sterk groeien en de groei van arbeidsproductiviteit kan groter of kleiner zijn. Ook kan aanpassing van het overheidsbeleid tot andere uitkomsten leiden. De prognose gaat immers uit van ongewijzigd beleid. Het CPB houdt op basis van in het verleden gemaakte ramingen, rekening met een afwijking op de voorspelde economische groei van 0,8%-punt. Dat wil zeggen dat economische groei in de periode 2018-2021 kan variëren tussen de 1% en 2,6% per jaar. In het geval dat de jaarlijkse economische groei onverhoopt veel lager is dan 1,8%, bijvoorbeeld 1%, zal de banengroei vrijwel nihil zijn.

Tabel 5.2 Ontwikkeling aantal banen werknemers per sector

Sector	(Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)		
	2016	2017	2018-2021
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	46	40	18
Zorg en welzijn	5	-2	11
Groothandel	9	9	9
Detailhandel (incl. auto's)	6	7	8
Bouwnijverheid	9	7	7
Specialistische zakelijke diensten	6	6	6
Horeca	7	6	4
Informatie en communicatie	5	5	4
Vervoer en opslag	5	3	3
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	1	2	2
Verhuur en overige zakelijke diensten	1	1	1
Openbaar bestuur	4	-1	0
Verhuur en handel van onroerend goed	0	0	0
Landbouw, bosbouw en visserij	-1	-1	-1
Overige diensten (incl. huishoudens)	-1	-1	-1
Cultuur, sport en recreatie	-1	-1	-1
Onderwijs	1	-2	-2
Financiële dienstverlening	-6	-4	-3
Industrie	-1	-3	-3
Totaal	93	69	59

Banengroei in uitzendbranche valt terug

In de periode 2018-2021 valt de banengroei bij de uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling terug (zie tabel 5.2). Door de voortgaande economische groei gaan bedrijven er in toenemende mate toe over om mensen in dienst te nemen op basis van een tijdelijk of vast contract. Alleen in de sectoren met een toenemende behoefte aan flexibele arbeidskrachten zal de vraag naar uitzendkrachten groeien.

Het aantal banen van werknemers in de zorg en welzijn gaat groeien, jaarlijks komen er naar schatting 11.000 banen bij. De vergrijzing is de voornaamste oorzaak van deze ontwikkeling. Bij ongewijzigd beleid groeit jaarlijks de zorgconsumptie. De zorg is de enige collectieve sector met banen groei. In het openbaar bestuur blijft het aantal banen stabiel en in het onderwijs krimpt het aantal banen jaarlijks met 2.000 als gevolg van het afnemende aantal leerlingen. Dit wil overigens niet zeggen dat er geen behoefte is aan nieuwe werknemers in het openbaar bestuur en onderwijs, deze sectoren zijn immers sterk vergrijsd. Door vervanging van personeel dat met pensioen gaat blijft er behoefte aan nieuwe instroom.

De krimp in de financiële sector gaat door. Door de voortgaande automatisering en dienstverlening via internet verdwijnen daar jaarlijks 3.000 banen. Een vergelijkbare krimp wordt ook in de industrie verwacht, in die sector zorgt de toegenomen arbeidsproductiviteit er voor dat de productie met minder mensen gerealiseerd kan worden.

Aantal vacatures groeit licht

Door de groeiende werkgelegenheid groeit ook het aantal vacatures. Vooral het aantal vacatures in de zorg en welzijn groeit (zie tabel 5.3). De groei hangt samen met de verwachte groei van de zorgvraag en de hoge vervangingsvraag. In de overige sectoren verandert het aantal vacatures weinig in vergelijking met de jaren 2016 en 2017.

Het totale aantal vacatures ligt in de periode 2018-2021 nog onder het aantal net voor de crisis, in de periode 2006-2008 ontstond er een recordaantal van 1 á 1,1 miljoen vacatures per jaar.

Tabel 5.3 Ontwikkeling aantal vacatures per sector

Sector	(Gemiddeld) aantal ontstane vacatures per jaar (x 1.000)		
	2016	2017	2018-2021
Detailhandel (incl. auto's)	145	152	151
Zorg en welzijn	112	109	116
Horeca	77	78	79
Specialistische zakelijke diensten	73	73	74
Industrie	68	68	67
Groothandel	60	61	62
Bouwnijverheid	41	41	43
Informatie en communicatie	41	42	43
Vervoer en opslag	40	41	41
Onderwijs	41	40	40
Verhuur en overige zakelijke diensten	28	27	28
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	27	27	28
Openbaar bestuur	26	25	24
Financiële dienstverlening	20	20	20
Overige diensten (incl. huishoudens)	19	18	18
Cultuur, sport en recreatie	16	16	16
Landbouw, bosbouw en visserij	13	13	13
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	12	13	12
Verhuur en handel van onroerend goed	7	7	7
Totaal	866	871	881

Lijst van afkortingen

AMR	Arbeidsmarktregio
BBP	Bruto Binnenlands Product
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Planbureau
EBB	Enquête Beroepsbevolking
EMU	Economische en Monetaire Unie, de Europese lidstaten die de euro hebben ingevoerd
EU	Europese Unie
HBO	Hoger beroepsonderwijs
IVA	Inkomensvoorziening Volledig en duurzaam Arbeidsongeschikten
LBO	Lager beroepsonderwijs
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
ROA	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
UWV	Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen
Wajong	Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WGA	Werkhervatting gedeeltelijk arbeidsgeschikten
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
Wlz	Wet langdurige zorg
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WW	Werkloosheidswet
WWB	Wet werk en bijstand
WWZ	Wet werk en zekerheid
ZZP	Zelfstandige Zonder Personeel

Begrippenlijst

Added worker effect

Dit treedt op als tijdens een recessie juist extra mensen zich aanbieden voor arbeid. Dit om, als de partner werkloos wordt, het huishoudinkomen toch op peil te houden.

Arbeidsaanbod

Tot de aanbodzijde van de arbeidsmarkt worden alle personen gerekend (werkend of werkloos) die zich daadwerkelijk aanbieden op de arbeidsmarkt (zie Beroepsbevolking). Gemeten in een aantal personen gemiddeld in een jaar.

Arbeidsvolume/werkgelegenheid in arbeidsjaren (CBS, Arbeidsrekeningen)

Arbeidsjaren zijn het aantal banen omgerekend in voltijdbanen (zie ook Arbeidsjaar).

Arbeidsjaar

Een arbeidsjaar komt overeen met de gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdwerknemer op jaarbasis. De omrekening per sector vindt plaats door het aantal banen te vermenigvuldigen met de verhouding van de gemiddelde arbeidsduur van alle banen (in diezelfde sector) en de gemiddelde arbeidsduur (in de betreffende sector) behorende bij voltijdbanen. Voor uitzendkrachten wordt bij dit laatste uitgegaan van de gemiddelde arbeidsduur van alle voltijdbanen in de economie.

Bij zelfstandigen en meewerkende gezinsleden wordt voor de gemiddelde arbeidsduur van voltijdbanen door het CBS uitgegaan van de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de zelfstandigen en meewerkende gezinsleden die 37 uur of meer per week werken.

Arbeidsmarktregio

De arbeidsmarktregio's (35) voor het arbeidsmarktbeleid die vanaf 1 januari 2013 door gemeenten en UWV worden gehanteerd.

Arbeidsproductiviteit

Het totale inkomen (BBP) dat in het productieproces ontstaat, gedeeld door het totale arbeidsvolume (CBS).

Arbeidsvraag

Banen van werknemers (bezette arbeidsplaatsen) en vacatures (onbezette arbeidsplaatsen).

Banen van werknemers (CBS, Arbeidsrekeningen)

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten tegen loon of salaris (Arbeidsrekeningen). De uitkomsten hebben betrekking op het totaal aantal banen van werknemers; mensen kunnen tegelijkertijd een baan hebben bij meerdere werkgevers. Alle banen tellen mee, ongeacht arbeidsduur.

De Arbeidsrekeningen zijn onder meer gebaseerd op gegevens uit de loonaangifte van werkgevers ten behoeve van de heffing van sociale premies en de Polisadministratie van UWV. Gemeten in een aantal personen gemiddeld in een jaar.

BBP (CBS, Nationale Rekeningen)

Het bruto binnenlands product is de toegevoegde waarde van alle goederen en diensten die in het binnenland zijn geproduceerd. De prognoses zijn gebaseerd op de cijfers van het CBS van het BBP tegen zogenaamde basisprijzen. Er zijn constante prijzen van 2014 gebruikt. Dat wil zeggen dat de prijsontwikkeling is gevolgd van de goederen en diensten in de samenstelling van 2014. De toegevoegde waarde die op deze wijze niet door prijsontwikkelingen is verklaard, wordt toegeschreven aan volumeontwikkelingen. We gaan hierbij uit van het BBP zoals dat toegerekend kan worden aan economische sectoren (dus exclusief toegerekende BTW, Belastingen op invoer en subsidies op invoer).

Beroepsbevolking (CBS, Enquête Beroepsbevolking, internationale definitie)

Volgens deze definitie worden tot de beroepsbevolking gerekend: personen met werk en mensen zonder werk (minimaal 1 uur per week) én daarvoor beschikbaar zijn en de afgelopen vier weken gezocht hebben naar werk. Als leeftijdscriterium geldt 15-74 jaar. Het CBS is per 1 januari 2015 overgegaan op de internationale definitie van beroepsbevolking. Daarnaast is de internetenquête gerevisieerd. Door de wijzigingen verandert het aantal werklozen per saldo weinig (CBS, 'CBS: werkloosheidsstatistiek wordt beter en goedkoper', persbericht 20 november 2014). Gemeten in een aantal personen gemiddeld in een jaar.

Deeltijdfactor

Quotiënt van arbeidsvolume van werknemers en banen van werknemers volgens de Arbeidsrekeningen van het CBS.

Discouraged worker effect

Indien, als gevolg van een teruggang in economische activiteiten en oplopende werkloosheid, iemand besluit zich terug te trekken van de arbeidsmarkt en zich niet meer beschikbaar stelt voor arbeid. Diegene telt daardoor niet mee in het arbeidsaanbod en de beroepsbevolking.

Discrepanties

De verhouding tussen vraagzijde en aanbodzijde op de arbeidsmarkt. Bij een aanbodoverschot overtreft de aanbodzijde de vraagzijde. Bij een vraagoverschot overtreft de vraagzijde de aanbodzijde.

Economische groei

Groei Bruto Binnenlands Product.

EMU-saldo

Het EMU-saldo of vorderingensaldo is het financieringssaldo, minus de deelname aan bedrijven en inkomsten uit kredietverstrekking, uitgedrukt in geld, van een lidstaat van de EMU.

Labour hoarding

Indien een werkgever meer personeel in dienst heeft dan noodzakelijk is voor het huidige productieniveau. Dit kan gebaseerd zijn op de verwachting dat de productie zich zal herstellen zodat de aanwezige arbeidsreserve snel weer kan worden ingeschakeld.

Netto arbeidsaanbod

Het verschil tussen de groei van de beroepsbevolking en de groei van het aantal banen.

Participatiegraad (CBS, internationale definitie)

De bruto participatiegraad omvat de werkzame en werkloze beroepsbevolking (15-74 jaar) in procenten van de bevolking (15-74 jaar). De netto participatiegraad omvat de werkzame beroepsbevolking (15-74 jaar) in procenten van de bevolking (15-74 jaar).

Productie

Zie BBP.

Uitbreidingsvacatures

Het aantal uitbreidingsvacatures is het aantal nieuwe vacatures dat ontstaat dankzij de toename van het aantal banen in een bedrijf.

Uitzendarbeid

De arbeidsovereenkomst, waarbij de ene partij als werknemer door de andere partij als werkgever in het kader van de uitoefening van het beroep of bedrijf van die werkgever ter beschikking wordt gesteld van een derde om krachtens een door deze aan die werkgever verstrekte opdracht arbeid te verrichten onder toezicht en leiding van de derde (ABU).

Upgrading

Door een toenemende complexiteit van de te verrichten werkzaamheden kunnen er voor een bepaald beroep door werkgevers hogere opleidingseisen worden gesteld. In dat geval spreekt men van upgrading van de kwalificatie-eisen (ROA).

Vacatures (CBS, Vacature enquête)

Een vacature is een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. De aantallen vacatures in de UWV Arbeidsmarktprognose zijn altijd de vacatures die in een kalenderjaar ontstaan. De gegevens uit de CBS vacature-enquête vormen de basis. In de CBS vacature-enquête worden bijvoorbeeld ook tot vacatures gerekend:

- Vacatures waarvoor de sollicitatieprocedure zoveel tijd zal kosten dat de feitelijke indiensttreding niet op korte termijn valt te verwachten.
- Vacatures waarvoor uitzendkrachten of ander tijdelijk personeel wordt gezocht.
- Open plaatsen voor leerlingen en personen in opleiding, mits het daarbij gaat om een arbeidsovereenkomst (dus geen onbetaalde stageplaatsen).

Tevens wordt op het enquêteformulier van het CBS benadrukt dat een open plaats alleen dan als vacature dient te worden gezien als normale of externe werving is toegestaan. Open plaatsen bij reorganisaties of afslankingen die alleen mogen worden bezet door medewerkers van wie een arbeidsplaats verdwijnt, mogen niet als vacature worden geteld. Op het formulier van de vacature-enquête worden nog voor twee economische activiteiten een uitzondering gemaakt:

- Bij uitzendbureaus, WSW-instellingen en banenpools (werkgelegenheidsprojecten) moeten alleen de vacatures voor het vaste personeel worden opgegeven.
- In het onderwijs dient kortdurende ziektevervangings niet als vacature meegeteld te worden.

Vacaturegraad

Het aantal openstaande vacatures per 1.000 banen van werknemers (indicator discrepantie CBS).

Vacaturepercentage

Aantal ontstane vacatures in een jaar als percentage van het aantal banen van werknemers.

Vervangingsvacatures

Het aantal vervangingsvacatures is hier gedefinieerd als het aantal vacatures dat ontstaat door vertrek van werknemers in een bedrijf.

Werkgelegenheidsfunctie

Duiding van het relatieve aantal banen in een regio. Dit is berekend als het quotiënt van het aantal banen van werknemers in een regio per duizend inwoners tussen 15 en 75 jaar in diezelfde regio.

Werkloosheid (CBS, internationale definitie)

Volgens deze definitie worden tot de werkloze beroepsbevolking gerekend: personen zonder werk (van 1 uur per week), daarvoor binnen twee weken beschikbaar zijn en de afgelopen vier weken gezocht hebben naar werk. Als leeftijdscriterium geldt 15-74 jaar.

Het CBS is per 1 januari 2015 overgegaan op de internationale definitie van beroepsbevolking. Daarnaast is de internetenquête gerevisieerd. Door de wijzigingen verandert het aantal werklozen per saldo weinig (CBS, 'CBS: werkloosheidsstatistiek wordt beter en goedkoper', persbericht 20 november 2014).

Gemeten in een aantal personen gemiddeld in een jaar of maand.

Werkloze beroepsbevolking

Zie Werkloosheid

Werknemers

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten in loondienst.

Werkzoekenden

De bij UWW ingeschreven werkzoekenden; voorheen *niet-werkende werkzoekenden* genoemd. Gewoonlijk gemeten in een aantal aan het einde van een maand of een jaar.

WIA

Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen. De WIA bestaat uit twee regelingen: de Inkomensvoorziening volledig en duurzaam arbeidsongeschikten (IVA) en de Regeling werkhervatting gedeeltelijk arbeidsongeschikten (WGA). Binnen de WGA is er onderscheid naar personen die volledig arbeidsongeschikt zijn bevonden (met 80-100% loonverlies) maar bij wie nog een kans op herstel aanwezig is (WGA volledig) en personen die gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn (met 35-80% loonverlies, WGA gedeeltelijk).

WW-percentage

De omvang van het aantal WW-uitkeringen uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Zelfstandigen

Een persoon die voor eigen rekening of risico arbeid verricht in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer), of als directeur-grotaandeelhouder (dga), of in het bedrijf of de praktijk van een gezinslid (meewerkend gezinslid), of als overige zelfstandige.

Als een persoon meer dan één baan of werkkring heeft, dan wordt uitgegaan van de baan of werkkring waaraan de meeste tijd wordt besteed. Gebaseerd op de EBB van het CBS.

Zelfstandige Zonder Personeel (ZZP)

Een persoon die voor eigen rekening of risico arbeid verricht in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer) en geen personeel in dienst heeft.

Als een persoon meer dan één baan of werkkring heeft, dan wordt uitgegaan van de baan of werkkring waaraan de meeste tijd wordt besteed. Gebaseerd op de EBB van het CBS.

Bijlage I De arbeidsmarkt in een schema

De vraag naar arbeid van werkgevers en het aanbod van arbeid door werknemers wordt bepaald door vele factoren. Om de complexe werkelijkheid inzichtelijk te maken, staan hieronder de belangrijkste relaties in een beknopt arbeidsmarktmodel. In box I.1 is het arbeidsmarktmodel schematisch weergegeven.

De Nederlandse economie produceert goederen en diensten. De waarde van deze productie wordt gemeten met het Bruto Binnenlands Product (BBP). Het BBP wordt gerealiseerd door het inzetten van arbeid, kapitaal, ondernemerschap en natuurlijke hulpbronnen. Veranderingen in de productie werken door in vraag en aanbod van arbeid.

De vraag naar arbeid

De vraag naar arbeid wordt ingevuld door werknemers en zelfstandigen. De vraag naar arbeid gemeten in arbeidsjaren komt overeen met de arbeidsinzet van mensen die fulltime werken gedurende een geheel jaar. Een hoger BBP leidt, bij overig gelijkblijvende omstandigheden, tot meer vraag naar arbeid. Er zijn hierbij twee nuanceringen te maken:

- De productiviteit van arbeid neemt vrijwel elk jaar toe door technologische en organisatorische innovaties. Een hogere arbeidsproductiviteit betekent dat het BBP met minder arbeid kan worden geproduceerd: dit drukt de vraag naar arbeid.
- Doordat er in Nederland veel mensen parttime werken, is het aantal banen aanzienlijk hoger dan het aantal arbeidsjaren. Als er meer mensen parttime gaan werken, groeit het aantal banen sterker dan het aantal arbeidsjaren.

Het aanbod van arbeid

Het aanbod wordt gemeten aan de hand van de omvang van de beroepsbevolking volgens de internationale definitie van het CBS: het deel van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat werkt of werk zoekt. Als de productie groeit, is er meer vraag naar arbeid. Als door de groeiende vraag naar arbeid de lonen stijgen en de kans op werk toeneemt, neemt het aanbod van arbeid toe.

Vraag en aanbod

Vraag naar arbeid en aanbod van arbeid sluiten nooit volledig op elkaar aan. Personen kunnen werkzoekend zijn vanuit een baan of werkloosheid, er kunnen openstaande vacatures zijn en werkloze personen en openstaande vacatures kunnen tegelijk voorkomen.

Mensen kunnen werkloos zijn als de vraag naar arbeid kleiner is dan het aanbod van arbeid, maar ook omdat er discrepanties zijn tussen vraag en aanbod. Iemand zonder een baan heeft een WW-uitkering, bijstandsuitkering, arbeidsongeschiktheidsuitkering (AG-uitkering) of geen uitkering. UWV registreert het aantal WW- en AG-uitkeringsgerechtigden. De WW-cijfers van UWV geven een actuele indicatie voor de omvang van het regionale aanbodoverschot¹⁸. Het Centraal Bureau voor de Statistiek gebruikt de werkloze beroepsbevolking als indicatie van het aanbodoverschot. Het CBS-cijfer is relevant voor het macro-economisch beleid.

Werkloosheid en mensen met een WW-uitkering en openstaande vacatures komen om verschillende redenen tegelijkertijd voor:

- De arbeidsmarkt is niet één markt maar bestaat uit deelmarkten. Ten eerste zijn er regionaal discrepanties, een vacature in Oost-Groningen wordt niet snel vervuld door een werkzoekende met de juiste kwalificaties uit Limburg. Hoe lager het opleidingsniveau van het arbeidsaanbod, hoe minder men bereid is tot woon-werkverkeer over een grote afstand. Ten tweede sluiten de gevraagde en aangeboden kwalificaties niet steeds op elkaar aan. Zo kan een overschot aan leraren basisonderwijs samengaan met een tekort aan docenten techniek.
- Werkgevers en werkzoekenden hebben zoektijd nodig. Werkzoekenden hebben tijd nodig om een baan te vinden en het kost werkgevers tijd een vacature te vervullen.
- Er is onvolledige informatie omdat de arbeidsmarkt niet volledig transparant is: werkgevers en werkzoekenden hebben geen compleet overzicht van de arbeidsmarkt. Daardoor kunnen gekwalificeerd aanbod en de bijbehorende vraag elkaar niet altijd direct vinden.

¹⁸ De invoering van de Wet werk en zekerheid (Wwz) is van invloed op het aantal WW-uitkeringen. Sinds juli 2015 is er namelijk een nieuwe WW-systematiek op basis van inkomstenverrekening en dit heeft een structureel verhogend effect op het aantal WW-uitkeringen. Dit effect is vooral zichtbaar bij het aantal WW-uitkeringen per maand in de tweede helft van 2015 en eerste maanden van 2016.

Interacties tussen arbeidsvraag en arbeidsaanbod

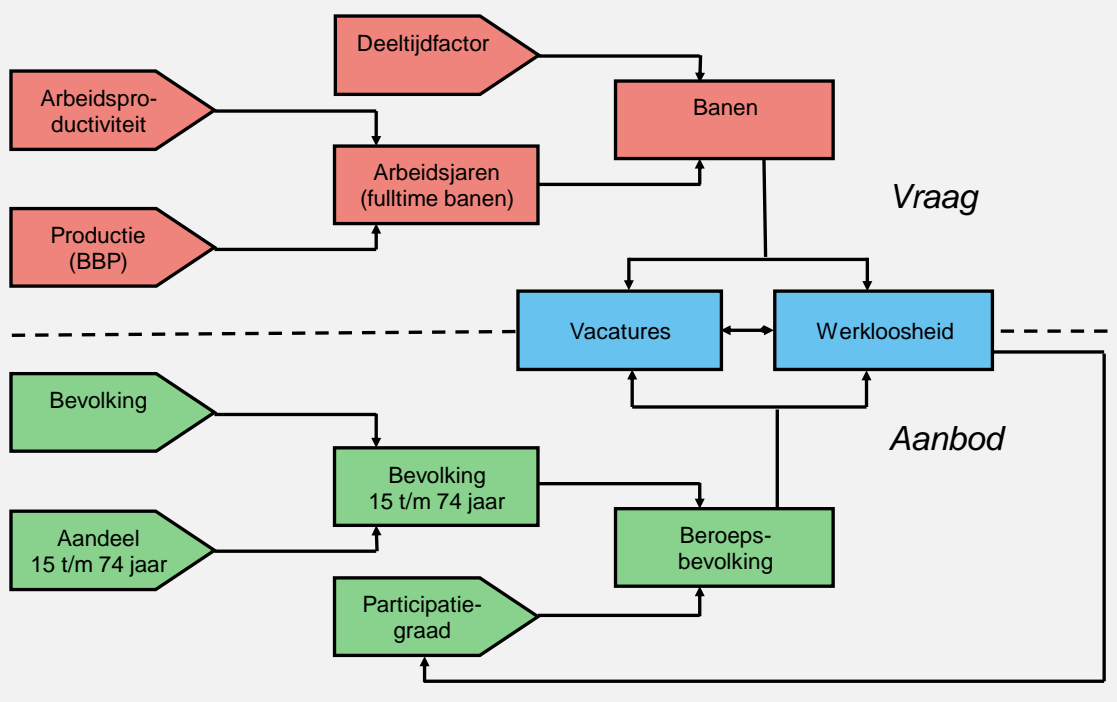
Arbeidsvraag en arbeidsaanbod beïnvloeden elkaar. In een ruime arbeidsmarkt, met veel werkzoekenden en weinig vacatures, schatten mensen de kans op werk laag in. Een deel van de bevolking raakt ontmoedigd en biedt zich niet meer aan op de arbeidsmarkt, dit wordt genoemd het *discouraged-worker effect*. Het gevolg is dat de participatiegraad daalt. Omgekeerd stimuleert een krappe arbeidsmarkt dat meer mensen zich aanbieden op de arbeidsmarkt. De participatie op de arbeidsmarkt stijgt dan. Daarnaast speelt het zogenoemde *added worker effect*. Dit treedt op als tijdens een recessie juist extra mensen werk zoeken. Dit om, als de partner werkloos wordt, het huishoudinkomen toch op peil te houden. Het CBS heeft wel gegevens over *discouraged workers*, maar presenteert geen cijfers over het aantal *added workers*.

Indien veel mensen de arbeidsmarkt verlaten (bijvoorbeeld door pensionering), of te weinig mensen toetreden tot de arbeidsmarkt (zoals schoolverlaters, herintreders en arbeidsmigranten), kan een krappe arbeidsmarkt ontstaan. We hebben dan te maken met een tekort aan personeel. Dit kan als een rem op de groei van de productie en arbeidsvraag werken. Dit kan een landelijk knelpunt zijn, maar zich ook beperken tot enkele sectoren, regio's of beroepsgroepen.

Hierboven is aangegeven dat de arbeidsproductiviteit gewoonlijk groeit door technologische vooruitgang en organisatorische vernieuwing. Als de productie snel groeit, moet de ondernemer meer personeel aannemen. Deze relatie is echter niet één op één. Er zit namelijk een zekere vertraging tussen de wijziging van de conjuncturele omstandigheden en het personeel dat werkgevers in dienst hebben. Deze vertraging beïnvloedt veranderingen in de arbeidsproductiviteit. Zo daalt tijdens een recessie het aantal banen aanvankelijk niet evenredig met de productie maar langzamer. Het gevolg is dat de arbeidsproductiviteit daalt. Het uitstellen van het verkleinen van het personeelsbestand tijdens laagconjunctuur, staat bekend als hamsteren van personeel of *labour hoarding*.

Als de arbeidsmarkt krappere wordt, stimuleert dit een verhoging van de arbeidsproductiviteit. Immers ondernemers zijn meer gemotiveerd om arbeidsbesparende innovaties door te voeren. De productie kan daardoor worden gerealiseerd met relatief minder personeel.

Box I.1 Een schematisch model van de arbeidsmarkt

Bijlage II Sectorindeling

De indeling van de Nederlandse economie is gebaseerd op die van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Die gaat uit van de standaard bedrijfsindeling 2008: SBI 2008. Er zijn hoofdsectoren (aangegeven door een letter), maar soms wordt de prognose op een lager detailniveau gemaakt (aangegeven door een letter en een of meer getallen).

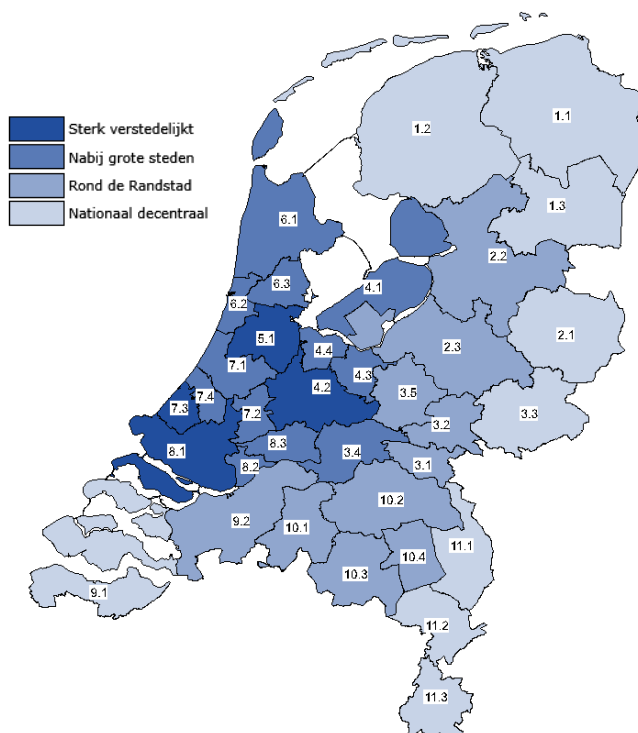
Tabel II.1 SBI-codes van de gehanteerde economische sectoren (landelijk)

SBI codes van de gehanteerde landelijke sectoren	
Landbouw, bosbouw en visserij	A
Industrie	B-E
Bouwnijverheid	F
Detailhandel (incl. auto's)	G: 45, 47
Groothandel	G: 46
Vervoer en opslag	H
Horeca	I
Informatie en communicatie	J
Financiële dienstverlening	K
Verhuur en handel van onroerend goed	L
Specialistische zakelijke diensten	M
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	N: 78
Schoonmaakbedrijven, hoveniers	N: 81
Verhuur en overige zakelijke diensten	N: 77, 79-80, 82
Openbaar bestuur	O
Onderwijs	P
Zorg en welzijn	Q
Cultuur, sport en recreatie	R
Overige diensten (incl. huishoudens)	S-U

Tabel II.2 SBI-codes van de gehanteerde economische sectoren (regionaal)

Sectoren uit de regionale prognose	Bijbehorende sectoren uit de landelijke prognose
Landbouw, bosbouw en visserij	Landbouw, bosbouw en visserij
Industrie	Industrie
Bouwnijverheid	Bouwnijverheid
Distributie	Groothandel Vervoer en opslag
Consumentendiensten	Detailhandel (incl. auto's) Horeca Cultuur, sport en recreatie Overige diensten (incl. huishoudens)
Zakelijke diensten	Informatie en communicatie Financiële dienstverlening Verhuur en handel van onroerend goed Specialistische zakelijke diensten Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling Schoonmaakbedrijven, hoveniers Verhuur en overige zakelijke diensten
Collectieve sector	Openbaar bestuur Onderwijs Zorg en welzijn

Bijlage III Hoofdindeling arbeidsmarktregio's

- 1.1 Groningen
- 1.2 Friesland
- 1.3 Drenthe
- 2.1 Twente
- 2.2 Regio Zwolle
- 2.3 Stedendriehoek en Noordwest Veluwe
- 3.1 Rijk van Nijmegen
- 3.2 Midden-Gelderland
- 3.3 Achterhoek
- 3.4 Rivierenland
- 3.5 FoodValley
- 4.1 Flevoland
- 4.2 Midden- Utrecht
- 4.3 Amersfoort
- 4.4 Gooien Vechtstreek
- 5.1 Groot Amsterdam
- 6.1 Noord- Holland Noord
- 6.2 Zuid- Kennemerland en IJmond
- 6.3 Zaanstreek/Waterland
- 7.1 Holland Rijnland
- 7.2 Midden- Holland
- 7.3 Haaglanden
- 7.4 Zuid- Holland Centraal
- 8.1 Rijnmond
- 8.2 Drechtsteden
- 8.3 Gorinchem
- 9.1 Zeeland
- 9.2 West- Brabant
- 10.1 Midden- Brabant
- 10.2 Noordoost- Brabant
- 10.3 Zuidoost- Brabant
- 10.4 Helmond- De Peel
- 11.1 Noord- Limburg
- 11.2 Midden- Limburg
- 11.3 Zuid- Limburg

Bijlage IV Verschillen met voorgaande prognoses

In deze bijlage vergelijken we de nieuwe arbeidsmarktprognose met de voorgaande prognose van begin dit jaar¹⁹. Onderstaande tabel geeft in de eerste en tweede kolom de voorgaande prognoses over 2015 en 2016 weer. In de laatste twee kolommen vatten we de actuele arbeidsmarktprognose samen. Aanpassingen in de arbeidsmarktprognose komen vooral doordat de economische groei in de CPB-prognose verlaagd is en de historische gegevens van het CBS aangepast zijn.

Prognose en gerealiseerde ontwikkelingen 2015

De arbeidsproductiviteit groeide over 2015 iets minder dan in januari nog verwacht werd. De werkgelegenheid en het aantal vacatures groeide het afgelopen jaar wat sterker dan verwacht. Bedrijven nemen dus meer mensen in dienst dan verwacht was. Ook de bevolking van 15-74 jaar groeide iets sterker dan verwacht. De ontwikkeling van de WW-uitkeringen was conform de verwachting.

Prognoses 2016

De voor 2016 verwachte economische groei is lager dan eerder verwacht werd. De groei van de verwachte arbeidsproductiviteit is verlaagd. Voor dit jaar verwachten we een sterkere groei van het aantal arbeidsjaren en een iets lagere banengroei dan eerder verwacht is.

De verwachte bevolkingsgroei is ongewijzigd. Daarentegen groeit de beroepsbevolking iets minder dan eerder verwacht is. Er worden minder nieuwe WW-uitkeringen verstrekt dan eerder verwacht is, daardoor is ook de verwachte WW-uitstroom in 2016 en het aantal WW-uitkeringen eind 2016 lager.

Tabel IV.1 Huidige en voorgaande prognoses

	Voorgaande prognose		Actuele prognose	
	2015	2016	2015 (realisatie)	2016
Vraagkant				
BBP	2,0%	2,1%	2,0%	1,8%
Arbeidsproductiviteit	1,1%	1,1%	1,1%	0,7%
Arbeidsjaren totaal	0,6%	0,9%	0,9%	1,1%
Banen werknemers	0,7%	1,3%	1,0%	1,2%
Vacatures	14%	6%	16%	5%
Aanbodkant				
Bevolking 15-74 jaar	0,1%	0,5%	0,2%	0,5%
Beroepsbevolking 15-74 jaar	0,4%	1,0%	0,4%	0,7%
Discrepantie				
Instroom WW (jaartotaal)	-4%	-3%	-4%	-8%
Uitstroom WW (jaartotaal)	-4%	0%	-4%	-2%
WW-uitkeringen (ultimo)	1%	-4%	1%	-6%

* De voorgaande prognose is de UWV Landelijke arbeidsmarktprognose 2016, update, 29 januari 2016.

¹⁹ UWV (2016), UWV Landelijke Arbeidsmarktprognose 2016, update, 29 januari 2016.

Colofon

Uitgave

UWV Arbeidsmarktinformatie- en advies, mei 2016

Postadres

Postbus 58285

Postcode 1040 HG Amsterdam

Inlichtingen

Tel. 020 -687 1368

Redactie

Katinka van Brakel

Peter Hilbers

Menno de Vries

Disclaimer

Alles uit deze uitgave mag worden overgenomen, echter uitsluitend met bronvermelding.

UWV © 2016

